

Magtkamp om forskningsanalysen

Danmarks Forskningsråd vil nedlægge Analyseinstitut for Forskning
– for eventuelt selv at overtage nogle af opgaverne

Analyseinstituttet for Forskning (AFSK) i Århus foreslås lukket. Instituttets opgaver med forskningsstatistik kan fordeles på Danmarks Statistik og Finansministeriet, som formentlig bliver ansvarlig for den kommende "forskningens finanslov". Og så kan der under Danmarks Forskningsråd (DFr) oprettes et 'analysesekretariat', som kan overtage noget forskningen i forskning. Sådan lyder forslaget i sektorforskningsrapporten fra DFr.

I Århus er man ikke imponeret over rapporten: "Jeg er målløs. Rapporten er inkonsekvent og politiseret. Forfattere – Danmarks Forskningsråd - har den fornuftige grundpræmis for analysen, at sektorforskningen opfylder relevante opgaver, men at institutionerne skal være uafhængige og fungere med armslængde til det politisk/administrative system. De advarer direkte mod, at myndigheder selv overtager forsknings- og analyseopgaver. Men hvad angår AFSK foreslår det politiske rådgivningsorgan Danmarks Forskningsråd så, at rådet selv skal overtage noget af arbejdet i et 'analysesekretariat'. Det er inkonsekvent ad h.t. ...", siger **direktør Karen Siune**.

En skjult dagsorden

Den skjulte dagsorden er, at Rådet ønsker mere styring af forskningsanalysen, siger Siune. Men det er Analyseinstituttets opgave at levere fakta, som kan danne baggrund for forskningspolitikken. DFr er derimod et forskningspolitisk organ, der skal rådgive politikerne:

"Men hvis man nedlægger AFSK og opretter et 'analysesekretariat', så får man et problem med troværdigheden i den danske forskningsanalyse, fordi DFr netop ikke lever op til de kriterier om uafhængighed, som rådet selv stiller til sektorforskningen".

Faktabaseret eller politisk baseret

Siune lægger ikke skjul på, at der har været modsætninger mellem rådet og instituttet: "De ønsker ikke at få deres politiske anbefalinger provokeret af faktuelle oplysninger. De var således ikke tilfredse med den første sektorforskningsrapport, som AFSK udarbejdede, for den havde sans for mangfoldigheden, hvor rådet ønskede mere eentydighed. De var ikke så glade for, at en uafhængig analyse ikke støttede deres politik".

Hun noterer sig i øvrigt, at det meste af baggrundsmaterialet bag sektorforskningsrapporten stammer fra AFSK.

"Spørgsmålet er i bund og grund, om man ønsker en faktabaseret forskningspolitik eller en holdningsbaseret? Om man ønsker et dataleverende organ eller et supporting organ til rådet?" siger Siune, der opfatter lukningsforsøget som DFr's forsøg på at få magten over forskningsanalysen: "Rådgivningsorganet DFr mener, at de har brug for et større sekretariat for at kunne underbygge deres politiske anbefalinger, for der er ofte klaget over kvaliteten i deres datamateriale. Men det er dårligt og upraktisk og uprofessionelt og politisk, at de vil udvide deres eget politikorgan ved at nedlægge et forskningssted med tværvidevidenskabelig ekspertise", siger hun og slutter: "Medmindre man altså accepterer den præmis, at alt er 'politisk' ..."

Danmarks Forskningsråd benægter, at ambitionen er at spise Analyseinstituttet for at styre forskning-i-forskningen. Og formand Søren Isaksen forstår ikke, hvordan Danmarks Forskningsråd skulle være særligt belastet af at være politisk udpeget: "Jeg vil lade omverdenen bedømme ud fra vores gerninger, hvorvidt rådet er et politisk organ ...".

Jo

Se side 4

Forskningsvognning 3
Københavns Universitet har - som det eneste universitet - faste regler

Sektorforsknings-rapporten 6-8
Ingen forskningsudtynding lover Danmarks Forskningsråd - som mødes af kritiske bemærkninger til detaljer i rapporten

Stress-faktorer 10
Uklare succeskriterier, forskelligartede krav samt familien ...

Regeringen prioriterer industri og naturvidenskab 12
- og erhvervslivet prioriterer ikke akademikere, forskere og universitetet

Regeringen glemmer humaniora 14
- overser ekspansionen i service-sektoren

Selveje er ikke selveje ... 15-17
Videnskabsminister Sander tumler med at konstruere 'selveje' uden ejerskab til bygninger

Er Tøfting in'tuel 19
Hvem er han, vil de - som lever udenfor verdens brændpunkter - måske starte med at spørge. De ved det efter at have læst denne side
FODBOLD-VM

Medlemsblad for DM's universitetsansatte (ULA), DM's forskningsinstitutions ansatte, DJØF's undervisnings- og forskningsansatte (under Overenskomstforeningen), samt IDA's undervisnings- og forskningsansatte.

Bladets leder udtrykker fælles holdninger. Øvrige artikler i bladet er ikke nødvendigvis i overensstemmelse med afdelingernes synspunkter.

Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse.

Redaktion:

Lektor Leif Søndergaard, DM I
Lektor Mogens Ove Madsen, DJØF
Seniorforsker Niels Erik Poulsen, DM3
(ansv.hav. for dette nummer)

Red. sekr. Jørgen Øllgaard
(Joe@magister.dk)
Journalist Nynne Bjerre Christensen

Redaktionens adresse:

FORSKERforum
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C

Telefon: 38 15 66 33
Fax: 38 15 66 32

FORSKERforum

udkommer 10 gange om året.
Bladet udkommer den første uge i hver måned.

Næste deadline: 18. juni 2002

www.forskeren.dk

Øvrige adresser:

Dansk Magisterforening
Peter Bangsvej 32
2000 Frederiksberg C
Tlf. 38 15 66 00

Magistrenens Arbejdsløshedskasse
tlf. 39 15 39 15

DJØF
Gothersgade 133
PB 2126
1015 Kbh. K
tlf. 33 95 97 00

AAK – Akademikernes A-kasse
Nørre Voldgade 29
1358 Kbh. K
tlf. 33 95 03 95

Oplag: 8.000

Grafisk Produktion:

Poul Rømer Design
tlf. 44 53 05 51

Tryk:
Datagraf

Foto: Søren Hartvig
(hvor ikke andre er anført).

LEDER

Af **NIELS POULSEN**, fmd. f. DM's forskningsinstitutionsafdeling (afd. III)

Sektorforskningsundersøgelsen og forskningsmiljø?

Sektorforskningsundersøgelsen (se omtalen s. 4-6) blev offentliggjort den 2. maj. Den fastslog at sektorforskningen er af stor betydning for Danmark som videnssamfund, og at sektorforskningen fortsat skal være en del af det samlede forskningssystem, dog skal struktur og opgaver justeres, så der skabes en bedre sammenhæng mellem undervisning, forskning og innovation. Båndet til universiteterne skal styrkes og sektorforskningen skal bidrage i mere til universiteternes undervisning, samt at alle institutionerne skal have bestyrelser med eksternt flertal.

Men mange sektorforskningsinstitutter går også hårde tider i møde. Kun halvdelen af de 25 institutioner anbefales opretholdt og videreudviklet, mens for resten foreslås konsortiedannelse el. fusion med andre institutioner, og 3-4 foreslås afviklet som sektorforskningsinstitution.

Samtidig med nuværende og kommende finanslovsnedskæringer, skal sektorforskningen igennem længerevarende udvalgsarbejder om *udviklingsmuligheder, konsortiedannelse el. afvikling*, og om *undervisningsforpligtelser og afregningsformer* fra universiteterne, mener Danmarks Forskningsråd.

Man må håbe, regeringen mener det samme og at processen ikke hastes igennem i løbet af sommeren. Regeringsgrundlaget er ikke glemt "en gennemgribende undersøgelse af sektorforskningens rolle med henblik på at overflytte midler fra sektorforskningen til den fri forskning."

Mister vi i rusen af reform-iver mere, end vi vinder?

Selvom der er brug for et tættere samspil mellem universiteterne og sektorforskningen og ligeledes til erhvervslivet, er det afgørende for denne proces, at den gribes an, således at den medvirker til at stimulere og understøtte dynamiske forskningsmiljøer.

Danmarks Forskningsråd undersøgte i 2001, hvilke faktorer, der skaber disse dynamiske miljøer, nemlig aktive, synlige ledere inden for forskningsmiljøet, i relation til det politiske system. Der er en klar forskningsstrategi, moderne personaleledelse med personalepolitik og synlig rekrutteringspolitik. Der er en kerne af seniorforskere, såvel som yngre forskere. Dynamiske miljøer har gode forskningsmæssige rammer og tilstrækkelige økonomiske ressourcer. Dynamiske miljøer bygger på fleksibilitet med samarbejde om projekter, ofte i form af netværk, ikke mindst internationalt. I

alle dynamiske miljøer kan påvises en faglig elite, der sikrer kvaliteten og hjælper de yngre forskere, såvel i socialiseringsprocessen som i forskningsarbejdet.

Regeringen har netop lanceret en vækststrategi – *Vækst med vilje*. Som grundlag for strategien er der foretaget en kortlægning af danske vækstbetingelser, hvor det bl.a. konkluderes om forskningen: Internationalt set klarer Danmark sig ikke godt nok målt på evnen til udnytte forskningen kommercielt. Samspillet mellem erhvervsliv og universiteter, sektorforskning og de teknologiske serviceinstitutter skal styrkes og kvaliteten skal løftes i hele uddannelsessystemet.

Der henvises til intentionerne fra Barcelona-mødet i år: de samlede FoU-udgifter bør øges til ~3% af BNP i 2010, heraf ~1% fra den offentlige sektor. I dag udgør de offentlige FoU-udgifter ~0,7% i Danmark. Her kan det undre, at finansloven peger på fortsatte nedskæringer.

Det beskrives også, at regeringen i **begyndelsen af 2003** vil fremlægge en IT- og videnstrategi med bl.a. reformer af det samlede forsknings-, universitets- og udviklingssystem, herunder institutions- og ledelsesreform af universiteterne, reform af forskningsrådene samt reform af de forskningsbaserede uddannelser.

Reformerne skal sikre et mere gennemsigtigt og lettere tilgængeligt forsknings- og udviklingssystem med et forbedret samarbejde på tværs af institutionerne. Centrale emner i planen vil bl.a. forskerparker, innovationsmiljøer, sektorforskningens samspil med erhvervslivet, samt styrkelse af erhvervslivets adgang til viden og kompetence.

Rapporten fokuserer ikke det måske største problem for den danske forsknings behov og vilkår, nemlig at bevillingerne til forskning og uddannelse skal væk fra det kriminelt lave niveau. Jo mere usikker en ressourcepolitik, som forskningen skal leve under, jo sværere vil det være at bevare dynamiske forskningsmiljøer.

Regeringen kan ikke løse forskningens ressourceproblem ved strukturændringer og nye ledelsesformer, målet fra Barcelona kan ikke nås uden at øge bevillingerne. Forskningen stimuleres ikke ved at fodre den med sin egen hale, det er hovedløst og uigenomtænkt og skaber kun elite-flugt. **Der er fremdeles behov for at tilføre milliardbeløb til dansk forskning**, som bl.a. Danmarks Forskningsråd også har påpeget ved tidligere lejligheder ...

KU-naturvidenskab: Moderniserede vogtningsregler

I 2001 var der blot fem medarbejdere ud af KUs naturvidenskabelige fakultets 430 lærere, der fik en påtale af deres institutleder for at være for uproduktiv. Ifølge dekanens årlige opgørelse "Forskningsvogtning 2001" er to forskere i en svær situation, fordi de også fik påtaler i 2000 og endnu ikke er kommet i gang. Det betyder en henstilling til den ene og en advarsel til den anden.

Ifølge Forskningsvogtningens regler, der trådte i kraft i 1989 og blev revideret i 1998, skal forskerne indenfor en tre-årig periode have fået noget publiceret i en anerkendt internationalt publikation, lærebog eller tilsvarende videnskabelig udgivelse.

"Reglerne blev indført, fordi vi fik ørene tudet fulde med, at der ikke var andet end nulforskere på universiteterne. Men de optræder altså yderst sjældent," siger dekan på KUs naturvidenskabelige Fakultet, **Henrik Jeppesen**.

Forskningsvogtningen er derimod ikke nogen garanti for, at kvaliteten af forskningen er høj: "Vi siger ikke noget om kvaliteten af forskningen. Men publiceringen skal jo ske i internationale tidsskrifter og dermed vurderer andre jo, om det pågældende arbejde er godt nok," siger Henrik Jeppesen.

KU-samf: Ikke råd til at dække over nulforskere

På samfundsvidenskab arbejder 112 vip'ere på ordinære midler. I 2001 fik 1 en påtale og 1 en advarsel for ikke at have opfyldt normen om at have publiceret væsentligt i tre år. Tallene dækker dog over en del af virkeligheden, fortæller **dekan Tage Bild**:

"Problemer løses på andre måder. Det er sjældent, at forskere med problemer bliver synlige og optræder i forskningsvogtningsstatistikken. For det meste afvikles det efter frivillig overenskomst, enten ved frivillig aftræden eller ved at de søger andre steder hen. Forskere ved jo godt, når de ikke opfylder deres arbejdsforpligtelser ...", forklarer dekan Tage Bild.

Dekanen beder en gang om året om institutlederens indberetning af årets 'sager': "Men reglerne skal ikke fortolkes alt for rigidt. Institutlederens samtale med en forsker, som ikke har publiceret, kan jo vise, at forskeren enten har en vigtig artikel inde til referee-bedømmelse eller en bog på vej. Og så er der jo ingen grund til at sætte systemet i sving".

Dekanen oplever, at vogtningsreglerne virker efter hensigten, og kan ikke genkende beskyldninger om, at det kollegiale system dækker over hinanden:

"Institutlederne tager et reelt ansvar for, at medarbejderne opfylder deres

Forskerne kan have problemer både af faglig og personlig karakter. Og det er institutlederens ansvar, at de kommer i gang igen. Ved at finde ud af hvad problemet er, og eventuelt ved at flytte dem et andet sted hen, sende dem på kongres etc.

"Det væsentlige i forskningsvogtningen er, at man på en positiv måde hanker op i folk og hjælper dem, der er i problemer. Derefter kommer langt de fleste også i gang igen", siger Jeppesen.

Efter to år får forskeren en påtale og efter tre år får man en formel påtale. Hvis man på dette tidspunkt endnu ikke er kommet i gang og har fået noget publiceret, så bliver man indstillet til en advarsel. Efter fem år bliver man indstillet til en fyring. Inden da er de fleste dog nået at træde af frivilligt.

Men fem år er lang tid. Derfor overvejes det på fakultetet, om der ikke skal stilles endnu større krav til forskerne.

"Vi skal ind og se på, om minimumskravene er tilstrækkelige. Vi skal nok stramme lidt op på, hvor meget man skal publicere. Vi vil ikke risikere, at der er nogen, der lige når at få afleveret noget efter fem år, og så går der igen fem år og så har vi den samme ballade. Den går jo ikke," siger Henrik Jeppesen.

forpligtelser, og det støtter dem, at dekanen en gang om året beder om en formel redegørelse. Og så er vilkårene i øvrigt sådan, at de ikke har råd til at dække over nulforskere på deres institut ...", siger Bild.

Han kan ikke sige noget generelt om det er problemer med udbrændthed eller personlige problemer, som får enkelte forskere til at gå i stå:

"Det er ikke sådan, at de ældre går tidligere på pension eller bliver mindre forskningsaktive. Tværtimod viser statistikkerne, at der er et støt stigende antal referee-artikler fra ældre medarbejdere. De bliver flittigere og flittigere".

Kritik i pressen af, at samfundsvidenskabsfolk er for tavse i offentligheden (fx **MANDAG MORGEN 13.5**), vil han ikke kæde sammen med forskningsvogtningsreglerne:

"Ved den store evaluering af økonomi og statskundskab i 1996 blev vi bebredt, at vi ikke publicerede nok internationalt. Siden har de to fag prioriteret det internationale publicering højt, bl.a. ved at belønne internationale artikler med et engangstillæg. Nu er publiceringsfrekvensen høj, og vi kan da overveje om det også skal være et kriterium 'at formidle' ..."

Københavns Universitets fakulteter har gjort status over forskningsvogtningen 2001

KU-humaniora: Nul

"Der er ikke kommet sager på mit bord for 2001 – og der burde heller ikke være nogen ...", konstaterer **dekan John Kuhlmann-Madsen** fra KU-humaniora, som har 400 videnskabeligt ansatte.

Han stoler helt på, at institutlederne opfylder deres forpligtelser til at indberette, hvis der har været påtaler el. lign. Han gør samtidig opmærksom på, at humaniora insisterer på ikke at fortolke publiceringsreglerne stramt og internationalt. På humaniora er der tradition for, at der kan publiceres på dansk, og at målestokken ikke alene skal være internationale prestigegivende tidsskrifter.

Han henviser endelig til, at der kan være bevægelser, som ikke kan ses ud af vogtningsstatistikken. Hvis der for eksempel er folk, som er forsknings-udbrændte, prøver man at finde andre løsninger, fx administration eller undervisning. Og så er der også 15-20 førtidspensioneringer – uden at fakultetet præcist kender årsagen hertil.

På spørgsmålet om *det ikke er usandsynligt, at der ikke er en eneste ud af 400, som ikke har opfyldt sin forskningsforpligtelse*, svarer Kuhlmann:

"Nej, det er indbygget i systemet, at medarbejdersamtaler også involverer en snak om forskningsaktiviteten, så her kan misforhold foregribes".

Vil politikerne ikke sige, at ingen disciplinær-foranstaltninger er et typisk udtryk for den kollegiale – og uhensigtsmæssige – ledelsesform på universiteterne?

"Tværtimod. Det er da udtryk for god ledelse ..."

nynne-bc / jø

Kompetent uafhængighed

Af **MOGENS OVE MADSEN**, fmd. f. DJØF's UFO

Danmarks Forskningsråd (DFR) foreslår i sin nye rapport, at blandt andet Analyseinstitut for Forskning (AFSK) slås til atomer. Men hvorfor anbefaler et såkaldt politisk uafhængigt organ som DFR dette?

DFR's anbefaling udmærker sig ved ikke nærmere at begrunde sin indstilling. Det er f.eks. ikke første gang, at det er blevet vurderet at lægge statistik-ind-samling og -bearbejdelse hos Danmarks Statistik. Det var også til grundig overvejelse i 1996, da instituttet blev oprettet. Forståeligt nok endte overvejelserne med, at en selvstændig institution som AFSK skulle varetage indsamlingen og publiceringen og i denne forbindelse kunne servicere ministeriet med meget kort varsel!

Forslaget om nedlæggelse har principielle konsekvenser for forskningens uafhængighed. Konkret er den et anslog mod sektorforskningens forsøg på at opnå og bevise sin uafhængighed af det politiske system.

I rapporten foreslås nemlig, at forskningsopgaverne i stedet kan løses af bl.a. **et analysesekretariat** etableres under Danmarks Forskningsråd. Hvis dette bliver tilfældet kan man da roligt sige, at DFR har "fået noget ud af" sin rapporteringsvirksomhed! Ideen om analysesekretariatet er indlysende en politisering af området - selv om Danmarks Forskningsråd formentlig vil hævde det modsatte. Men man må holde fast i, at DFR er et politisk udpeget organ, hvor repræsentanterne ikke har den autonomi og uafhængighed, som kræves for at gå uvildigt til området. DFR vil være *inhabile alene i kraft af mistanken* om at "politisere" feltet ved at rådet selektivt søger bestemte forskningsopgaver løst og ikke andre, ønsker bestemte data og ikke andre osv.

Som alternativ angives at AFSK's forskningsopgaver kan udliciteres til universiteter eller ad-hos udvalg. Om det er et forsøg på at sukke forslag lidt ind, er vel en sandsynlig mulighed. Det lyder formentlig tilløkkende for nogle universitetsinstitutter, at de kan byde ind på opgaver. Men det er ikke indlysende at give forskningsområdet til universiteterne. Der er givetvis brug for selvevaluering af forskning og undervisning på universiteterne (hvilket allerede pågår!), men der er også brug for mere uafhængige analyser, hvilket AFSK kan levere.

DFR's anbefaling af at udredningsopgaverne udbydes i fri konkurrence er iøvrigt ikke noget besparelsesforslag.

Med det antal opgaver og deres omfang, som AFSK allerede har leveret, vil en udlicitering kræve et beløb som ligger over den pris, hvortil de producers på AFSK. Der vil i givet fald heller ikke være de samme muligheder for at trække på dens ekspertise, der efterhånden er opbygget på AFSK.

Det er måske ikke lige lysende, hvad AFSK har lavet. Tænk bare på diskussionen om benchmarking, som har udspillet sig i FORSKERforum (148-152). Men den slags skal der også være plads til, og AFSK har deltaget i debatten og justeres sig ind efter de saglige argumenter.

Man kan også sige, at de kunne have markeret sig klarere i offentligheden gennem kritisk opsøgning og fremlæggelse af data om dansk forsknings situation og rolle. Men det kan undskyldes, fordi man i en eller anden form har været igennem en opstartsfasen, hvor området skulle selvstændigt opdyrkes og man skulle finde sine ben. Og på nuværende tidspunkt kunne man netop sige, at den kompetence, som AFSK har opbygget siden 1996, kan bruges hensigtsmæssigt til at udfylde instituttets forskningsprofil. Ikke mindst søjlen vedrørende **forskning og samfund** har behov for at blive udfoldet. Forskningens betydning i videnssamfundet gives der mange bud på for tiden. AFSK kan hjælpe med at skelne det seriøse fra det letbenede - også selv om der måske ikke længere er den samme politiske interesse heri.

Søjlerne vedrørende økonomi og individer i forskning har AFSK allerede bidraget til. Instituttet har klart været med til at sætte bedre fokus på forskernes arbejdsvilkår med gennemførelsen af den store arbejdsmiljøundersøgelse sidste år.

Ligeledes vil AFSK f.eks. kunne bidrage med relevant grund-datamateriale til den følgegruppe vedr. revision af stillingsstrukturen (med repræsentanter fra ministeriet, Rektorkollegiet og fagforeningerne), som har til opgave at påse implementeringen den seneste revision stillingsstrukturen på universiteterne.

Hvorfor Danmarks Forskningsråd foreslår en atomisering af AFSK er som sagt ikke klart - men man kan gisne, at rådet ønsker mere styring over området. Hertil må sagligheden indvende, at skal der fortsat gives pålidelige svar på spørgsmål vedrørende forskningens rolle i samfundet, må denne da som minimum være forskningsbaseret. Og hvorfor ikke lade AFSK fortsætte?

Analyseinstitut for Forskning (AFSK) i Århus foreslås lukket. Institutets opgaver med forskningsstatistik kan fordeles på Danmarks Statistik og Finansministeriet. Og så kan der under Danmarks Forskningsråd (DFR) oprettes et 'analysesekretariat', som kan overtage noget forskningen i forskning.

Bag forslaget ligger en magtkamp om forskningsressourcer og om, hvem der skal udføre *forskning-i-forskning* herhjemme. Magtkampen er ikke ny.

I september 2001 foreslog Forskningskommissionen en "sammenlægning" af AFSK under Danmarks Forskningsråd, og en ophævelse af instituttets status under sektorforskningsloven. Dengang blev det blankt afvist af AUF's bestyrelsesformand Jens Kampmann, som sagde at forskningen vil miste en betragtelig del af selvstændigheden og uafhængigheden af systemet. "En funktion som sekretariat for eller med en anden tæt tilknytning til sekretariatet for Danmarks Forskningsråd - uanset rådets eventuelle nye placering - vil kunne betyde, at der opstår problemer for instituttets forskning og dataindsamling". Han konstaterede, at DFR måtte kunne opfylde sine bemandingsambitioner uden at sluge analyseinstituttet.

Rådskritik af finanslovsdata

Ved pressemødet om sektorforskningsrapporten udtrykte DFR en voldsom indirekte kritik af Analyseinstituttet:

"De almindelige statistik-opgaver kan løses med fordel andre steder. Og hvad angår det mere dybtgående analysearbejde, så kan det blive mere kraftfuldt, hvis det udliciteres på adhoc-basis til andre forskningsmiljøer. Når Analyseinstituttet for eksempel efter årets finanslov fremkom med analyser, som pegede på, at det går skævt med forskningsbevillingerne, så er det jo i al ubeskedenhed en konstatering, som Danmarks Forskningsråd har gjort for flere år siden! Det er jo vanvittigt, at Analyseinstituttet først kom med tallene efter finansloven ...", lød **DFR-formand Søren Isaksens** begrundelse.

Kritikken afvises af analyseinstituttets leder **Karen Siune**: "Videnskabsministeriet bad om at få leveret fakta om forskningen. At Danmarks Forskningsråd har leveret holdninger og opfattelser på det samme område er noget andet - og anskueliggør jo egentlig meget godt forskellen mellem instituttet og rådet. AFSK skal levere data, som alle må acceptere uanset om de hører til i højre eller venstre side i Folketinget - eller i DFR".

Analyseinstituttets opgaver

AFSK blev oprettet i 1996 af forskningsminister Jytte Hilden med politologen

i forskningsanalysen

Uafhængighed og selvstændighed på spil i forskningsanalysen, siger Analyseinstitut, som trues af nedlæggelse. Nej, det handler om value-for-money, svarer Danmarks Forskningsråd

Karen Siune som chef. Institutets bundne myndighedsopgave er at udarbejde en årlig forskningsstatistik. Men herudover skal det gennem egen forskning og udredning at styrke grundlaget for det forskningsrådgivende system og for de forskningspolitiske beslutninger. Det skal lave grundlæggende forskning og langsigtet kompetenceopbygning og mere anvendt orienterede analyser og udredninger. Som en særlig opgave skal det lave forskning-i-forskning, bl.a. forskningens vilkår og rolle i samfundet.

Institutets selvbeskrevne forskningsprofil hedder »**økonomi i forskning**« omfattende økonomiske aspekter af forskning; »**individer i forskning**« omfattende humane og organisatoriske aspekter af forskning samt »**forskning og samfund**« omfattende forskning indenfor sociologiske og politologiske aspekter af forskning, herunder analyser af national og europæisk forskningspolitik.

”Analyseinstituttet har opbygget bred kompetence og stor troværdighed; også i udlandet er vi værdsat i OECD, EU, USA, såmænd også i Japan. Vi har satset på tværvidevidenskabelige kompetence, der dækker alt fra økonomi, statistik, politologi, sociologi, etnografi – og målsætningen er en kombination og bredde, ikke en enkelt-disciplinær ekspertise”, siger Karen Siune.

Udlicitering tager ressourcer

Rapporten anbefaler, at Analyseinstituttets mere bundne opgaver opgaver med forskningsstatistik kan fordeles på Danmarks Statistik og Finansministeriet. Andre opgaver samt forskning skal udliciteres til forskellige universiteter, og noget skal varetages i DFr's særlige sekretariat. Men det er helt urationelt, mener Karen Siune:

”I den manøvre bliver der ingen ’frie forskningsmidler’ tilbage. Når det særlige sekretariat er færdige med at fodre rådet, så er der ikke noget tilbage. I dag sker frigørelse af ressourcer til ’fri forskning’ jo ved synergi-effekter: AFSK har samlet opgaver, kompetencer viden et sted; det giver mulighed for at se på den samlede rolle, forskningen indtager i samfundet”.

Instituttet har ikke været lige populære alle steder. For eksempel skabte en analyse af ”benchmarking” stor debat og kritik internt i forskerverdenen (se *FORSKERforum* 149-151), og hos oppositionen i Folketinget var der utilfredshed med, at instituttet ikke fremkom med uvildige analyser af bevillingsudviklingen før årets finanslov (den udkom først nogle dage efter!). Den kritik afviser Karen Siune, som henviser til, at analysen ikke kunne offentliggøres før, fordi finanslovs materiale er fortroligt arbejdsmateriale for ministeriet indtil finansloven er offentliggjort (jf. offentlighedsloven).

Kompetencer spredes

Opgaver med *forskning-i-forskning* skal igen spredes ud på universiteter m.fl. interessenter, konstaterer Analyseinstituttets direktør:

”Det hænger slet ikke sammen. Hvis det lykkes Danmarks Forskningsråd at lukke Analyseinstituttet, spredes kompetencer for alle vinde”, siger direktør Karen Siune. ”Sektorforskningsrapportens anbefaling om AFSK strider mod sine egne forudsætninger og mod alt i tiden. Dels at det er vigtigt at have uafhængige sektorinstitutioner med troværdighed, dels at kompetencerne er samlet, dels at man skal arbejde tværvidevidenskabeligt m.m”.

Fra DFr benægter Søren Isaksen, at en lukning af AFSK spredte kompetencer og viden, som nu er opbygget i Århus: ”Tværtimod. Analyseinstituttet er jo en lille sektorinstitution, så det gør den næppe cost-effektiv. Og så har vi forholdt os til, hvordan opgaverne kunne løses tættere i sammenhæng med universitetssystemet. Man ville kunne få en større kritisk masse ved tilknytning til universitetssystemet. Og det kan ske gennem udlicitering”.

Danmarks Forskningsråd: Ikke magtkamp

Fra Danmarks Forskningsråd afviser formand Søren Isaksen, at der er tale om en magtkamp:

”Vi har ingen interesse i at ’kapitalisere’ noget som helst. Vi mener bare, at systemet kan få mere value-for-money ved at købe eller udlicitere nogle af de opgaver, som Analyseinstituttet har udført”.

I selve udpegningen af forskningsopgaver inden for feltet forskning-i-forskning ligger der en forskningsstyring. *Risikerer Danmarks Forskningsråd ikke problemer med forskningens uafhængighed og troværdighed, hvis man overfører opgaverne til sig selv - fordi Danmarks Forskningsråd er et politisk udpeget organ og ikke en uafhængig sektorforsknings-institution?*

”Danmarks Forskningsråd er kun en mulighed blandt flere til at varetage de opgaver med at udpege, bestille og udlicitere de interessante forskningsfelter. Forskningsrådene – fx det samfundsvidenskabelige – er en anden”, svarer Isaksen:

”Og begge organer er i øvrigt politisk udpegede! Og hvad angår Danmarks Forskningsråds uafhængighed, vil jeg da lade omverdenen bedømme på vores handlinger, hvorvidt vi er et politisk organ ...”.

jø

Forskningsudtynding

- eller besparelser er ikke den skjulte hensigt bag sektorforskningsrapportens anbefalinger, lover DFr-formand Søren Isaksen, som samtidig har et regnskab til regeringen: Der er ingen 'nye penge' at hente i sektorforskningen

"Der er ingen nye, 'frie forskningsmidler' at hente i sektorforskningen. Danmarks Forskningsråd kan pege på, at nogle af eksisterende opgaver kan rationaliseres ved fusioneringer eller flytninger. Til Finansministeren kan vi sige, at sektorforskningsundersøgelsen ikke kan klare regeringens problemer med årets finanslov. Der er således fortsat behov for tilførsel af milliardbeløb til dansk forskning".

Det sagde repræsentanter fra rådet – **formand Søren Isaksen og økonomiprofessor Christen Sørensen** - på pressemødet om sektorforskningsundersøgelsen.

Denne neutrale konklusion stod tilbage på trods af, at rapporten for langt de fleste institutioners vedkommende siger at det er muligt at foretage: "Frigørelse af basismidler" eller "Frigørelse af

midler ved udbud af opgaver i fri konkurrence".

Rådet har gennemført en større udredning af sektoren, blandt andet har man spurgt til fordelingen af institutionernes ressourcer mellem myndighedsopgaver, forskning, undervisning o.a. Men rapporten giver ingen oversigt over sammenhængen mellem ressourcer og opgaver.

Det indgik ellers i kommissoriet, at der kunne laves en sådan ressourceopgørelse med henblik på at lokalisere, hvor der var "frie ressourcer". Men rådet har afstået fra at sætte årsværk eller kroner på.

"Vores indledende ambition var måske for bred. I løbet af analyseprocessen blev vi klar over, at det ville være galmandsskab at komme med nærmere analyser på et så komplekst felt", forklarer DFr-medlem Christen Sørensen.

Forskningsudtynding

I anbefalingen indgår, at institutioner bevares, skal danne konsortier, skal fusionere eller afvikles. Hensigten er at skaffe "rationalitetsfordele" ved at møblere rundt blandt aktørerne.

I denne proces kan der frigøres midler ved licitationsudbud af opgaver i fri konkurrence og der kan ske en frigørelse af basismidler til åbne programmer, hedder det i rapportens anbefalinger.

Dette kunne forstås som en anvisning af sparemuligheder til finansministeren, lød bekymringen fra den ordførende talsmand fra sektorinstitutionerne, **Niels Elers Koch**. Ved at tage fra basismidlerne og målrette dem i snævre 'programmer' kan der sive basismidler bort og der vil ske en forskningsudtynding.

Men den frygt vil DFr-formand Søren Isaksen gerne afkræfte:

Tre indstilles til "afvikling"

- og en del skal fusionere, samarbejde eller delvis udliciteres

Statens Byggeforskningsinstitut, Kort- og Matrikelstyrelsen og Analyseinstitut for Forskning bør nedlægges. Sådan lyder de mest radikale anbefalinger i Danmarks Forskningsråds sektorforskningsundersøgelse.

SBI bør placeres i forskningsprogrammer, hvor kerneopgaver kan udføres af ministerium og Teknologisk Institut, mens andre opgaver kan udliciteres i åbent udbud, hvor universiteter, konsulenter eller industrien til at byde på opga-

verne. Matrikelstyrelsen kan simpelthen omdannes til en styrelse i et ministerium.

Og Analyseinstitut for Forskning foreslås nedlagt (*se forsiden og forrige side*)

Den samlede oversigt ser således ud:

Institution	Udviklingsmodel	evt. frigørelse af midler?
Arbejds miljøinstituttet	fortsættelse	ja, udbud af opgaver i konkurrence
Forsvarets Forskningstjeneste	fortsættelse	ingen
Seruminstitutet	måske ikke sektorinstitution	ja, udbud af opgaver i konkurrence
Institut for Folkesundhed	fortsættelse	ingen
DKs Miljøundersøgelser	fortsættelse	ja, frigørelse af midler i konkurrence
GEUS	fortsættelse, evt. konsortium	ja, frigørelse af basismidler
Center Skov og Landskab	konsortium	ja, frigørelse af basismidler
Kort og Matrikelstyrelsen	omlægning t. administrativ styrelse	ja, frigørelse af basismidler i konkurrence
DK's Fiskeriundersøgelser	Fortsættelse	ja, frigørelse af basismidler
DK's JordbrugsForskning	Fortsættelse, evt. konsortier	frigørelse af basismidler
Veterinærinstituttet	fortsættelse	ja, frigørelse af midler i konkurrence
Fødevarerøkonomisk Institut	Fusion	ja, frigørelse af basismidler
Inst. f. Fødevarerikkerhed	fortsættelse, delvis fusion	ja, frigørelse af basismidler
Statens Skadedyrlaboratorium	fusion	ja, frigørelse af basismidler
Analyseinstitut for Forskning	lukning	ja, frigørelse af basismidler
Center for Sprogteknologi	fusion	ja, frigørelse af basismidler
Dansk Rumforskningsinstitut	konsortium/fusion	ja, frigørelse af basismidler
Risø	fusion	ja, frigørelse af basismidler
Inst. f. Grænseregionsforskning	fusion	ja, frigørelse af basismidler
J.F.Kennedy Instituttet	fusion	ingen
Socialforskningsinstituttet	fortsættelse	ja, frigørelse ved udbud i åben konkurrence
Byggeforskningsinstituttet	lukning	ja, frigørelse af basismidler
Metererologisk Institut	Sektorinstitution/konsortium	ingen
DKs Transportforskning	afventes	ingen
Dansk Bilharziose Lab	Fusion	ja, frigørelse af basismidler

Anbefalinger om de enkelte institutioner kan læses på:

www.videnskabsministeriet.dk/cgi-bin/theme-list.cgi?theme_id=100490

”Sektorforskningsanalysen angiver på ingen måde råd til, hvor der kan spares eller hentes penge, snarere tværtimod. Den anviser, hvordan man gennem samarbejde og fusioner kan få en bedre udnyttelse af de eksisterende ressourcer. Og når det for eksempel anbefales, at forskningsopgaver bør udbydes i fri konkurrence sker det i erkendelse af, at universiteterne i dag er meget bedre klædt på end tidligere til at løse nogle af de opgaver, som i dag er forbeholdt nogle af sektorinstitutionerne”.

Usikker fremtid

Sektorforskningsrapporten giver generelle anbefalinger for hver enkelt sektorinstitution om bevaring, om konsortiedannelser, om fusion eller afvikling. Men rapporten har mange løse ender, og et efterfølgende udvalgsarbejde skal nu

mere præcist undersøge, hvordan anbefalinger om de enkelte steder konkret kan føres ud i livet.

Det betyder for mange sektorinstitutioner, at de indgår i et politisk spil og skal arbejde med fusionsmodeller. Det skaber en usikker situation for de ansatte i de næste år.

Men frygter de involverede sektorinstitutioner ikke, at medarbejderne siver?

”Jeg er da ked af, at rapporten skaber et vacuum. Man kunne have håbet, at rapporten havde gjort arbejdet færdigt i eet hug! Men det har været urealistisk med de 4 måneder, som Danmarks Forskningsråd har haft til udredningen”, svarer direktør Niels Elers Koch, ordførende for sektorinstitutionsformændene.

I Danmarks Forskningsråd henviser økonomiprofessor Christen Sørensen til de almindelige markedsvilkår:

”Vi har analyseret området ud fra, hvad der er hensigtsmæssigt for dansk forskning, ikke for ledelsen eller de ansatte. Og selvfølgelig er det beklageligt, at der i en overgangssituation kan opstå en vis usikkerhed. Men det er jo ikke anderledes end i den private sektor: Hvis kunderne ikke vil købe ydelser, så må man sælge eller fusionere ...”

jo

GEUS: Vi konkurrerer skam ...

Sektorforskningsrapporten afviser myterne om sektorforskningen, siger direktøren for Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelser, der kritiserer rapporten for at være for standardiseret

”Rapporten fanger det essentielle. Den fastslår jo grundlæggende, at sektorforskningen er relevant og berettiget. Det er jo i nogen grad i modsætning til regeringsgrundlaget, som talte om at flytte ressourcer fra sektorforskningen til fx universiteterne. Vi har jo hele tiden hævdet, at regeringsgrundlaget bygger på myter om at sektorforskningen er verdensfjern, ikke uafhængig og troværdig, ikke deltager i forskeruddannelse osv. Rapporten viser, at det er myter ...”, siger GEUS-direktør Martin Ghisler, der spændt venter på politikernes stillingtagen til hovedlinierne i rapporten:

Vil man gøre alvor af de gamle trusler og flytte cool-cash fra sektorforskningen og overføre dem til universiteterne eller andre som ”frie forskningsmidler?

GEUS-forslag: Konsortiedannelse m.m.

Danmarks og Grønlands Geologiske Undersøgelser skal udvikle den nuværende organisation, men overveje konsortiedannelser, lyder anbefalingen i sektorforskningsrapporten. GEUS har specifikke opgaver for ministerierne som kortlægger og naturforvalter, samt ikke mindst som ekspert på olieudvindingsområdet.

Men der kan laves en rationaliserings-

gevinst ved at frigøre basismidler til åbne programmer samt ved udbud af opgaver i fri konkurrence, hedder det. Der er bl.a. dele af GEUS's forskningsopgaver, der kunne udføres ved universiteterne, hedder det.

Kritik af standardvendinger

Ghisler kritiserer dog et element i rapporten:

”Jeg har fuld forståelse for, at der ikke var meget tid til at udarbejde rapporten. Derfor er den overfladisk, og det kan ikke være anderledes. Men det er alligevel utilfredsstillende, at rapporten – med lille variation – har brugt standardvendinger som udlicitering, konsortium, fusion, udbud af forskningsopgaver, samarbejde osv. om stort set alle områderne – bortset fra dem, som foreslås nedlagt. Det er utilfredsstillende, at der ikke sker en nærmere definerings af, hvad det kan betyde, og hvorledes betingelserne kan være forskellige mellem de enkelte institutioner”.

Det betyder bl.a. at det kan fremgå som om Geus ikke lever med konkurrence:

”Vi støtter konkurrence og udbud – og lever allerede med det. Men det er forkert, hvis der efterlades et indtryk af, at vi bare har et flow af penge fra sektormini-

steriet. Sådan er det altså ikke. Vi er vant til at konkurrere om hver en krone”, det gælder programmidler, forskningsrådsmidler, EU-midler m.v. siger Ghisler.

Unighed om ledelsen af det kommende geocenter

DFr anbefaler for GEUS og det kommende geocenter, at der skabes en klarere ledelse, igennem en egentlig konsortiumledelse.

”Det er en forplumring af rolle- og ansvarsfordelingen mellem universitetet og sektorforskningens opgaver, hvis man lægger ledelsen ind under én stærk central ledelse. Vi er ikke tilhænger af en model med en central ledelse, men derimod en frivillig model med et chefkollegium, hvor lederen af de enkelte institutter er med til og i enighed træffer beslutninger. Og så skal vi nok finde ud af at samarbejde med universitetsforskere om både forskning og forskeruddannelse, det har vi gjort i årtier ...”, siger Ghisler.

Hvordan den kommende ledelsesmodel bliver, afgøres formodentlig af forhandlinger mellem Geocentrets parter, Videnskabsministeriet og Miljøministeriet.

jo

RISØ: Fusioner

Sektorforskningsrapporten deler op i for smalle båse og definitioner, der ikke indfanger det særlige, siger RISØs direktør

Risø har mange velfungerende forskningsmiljøer, og det bør overvejes at lade disse fusionere med relevante universitetsmiljøer på DTU, KVL eller KU's naturvidenskab. Dette skal givet fald ske ved, at det bliver den institution med stærkest faglige "styrkeposition" bliver bærende og bestemmende. Det betyder i praksis, at universitetsinstitutter kan blive overført til Risø-institutter – eller omvendt.

Det bliver stærke ledelser – herunder nye, opstrammede universitetsledelser – der skal definere, hvilke fagområder, der har stærkest "styrkeposition", forklarede DFr-formand Søren Isaksen på pressemødet om rapporten.

Det lyder for udenforstående forjættende, hvis RISØ er så stærke, at de bliver førende på fagområder frem for universitetsinstitutter, men RISØs direktør Jørgen Kjems er ikke så glad.

For snævre definitioner

Risø havde i sin selvevaluering – som optakt til rapporten – fremhævet, at der hverken ud fra kvalitets-, relevans- eller effektiviseringsbetragtninger er nogen umiddelbar gevinst at hente ved integration eller fusion af RISØ med en anden institution – helt bortset fra, at man allerede i dag har brede kontaktflader og samarbejder udadtil.

Rapporten konstaterer alligevel, at der er "udviklingsmuligheder" i de styrke-

positioner, der kan opnås ved at udnytte de oplagte grænseflader, der er mellem Risø's forskning og de store teknisk-naturvidenskabelige miljøer på DTU og KU. Der bør samlet i sektoren anvendes nye organisatoriske modeller, hedder det.

Men for RISØs direktør er denne anbefaling både for uklar og for firkantet:

"Beskrivelsen af Risø er ikke i overensstemmelse med, hvordan vi selv og ministeriet opfatter institutionen. Rapporten konstaterer, at vi ikke er en sektorforskningsinstitution i traditionel forstand og lægger derfor op til fusion. Den konklusion når de frem til, fordi deres definitioner er meget snævre, og ikke giver plads til en så bred institution som Risø", siger Jørgen Kjems. "Rapportens forslag om integration eller fusion af Risø med andre institutioner – især på universiteterne – laver en opsplitning, som ikke er konstruktiv. RISØ's udviklingsmuligheder ligger netop i det tværgående og på områder, hvor der er stort behov for teknologisk fornyelse".

Hvad skal universiteterne?

Han bifalder helt regeringens overordnede mål om at forbedre forskning, innovation og uddannelse – og at disse elementer skal hænge bedre sammen.

Men netop på innovationssiden - hvor Risø satser på grundlagsskabende forskning og udvikling, der skal lede til

bæredygtig og værdiskabende teknologi – reflekterer rapporten ikke Risø's atypiske rolle som tværgående:

"Rapporten har en svaghed i, at den har delt forskningssystemet op i tre smalle båse: Sektorforskning, universiteter og industrien. Sektorforskningen defineres smalt ud fra en tæt relevans for ressortministerierne – og det betyder, at det unikke ved Risø's bredde ikke reflekteres. Rapporten definerer også universiteternes rolle smalt som 'at drive forskning og give videregående uddannelse', værne om forskningsfriheden m.m.'... ", forklarer Kjems.

"Men det er ikke Risø, som er problemet, det er nærmere universiteterne. Hvis de kom i tættere samarbejde med os, ville de få et løft", siger han. "Min pointe er, at et stærkt og selvstændigt Risø kan blive en fantastisk stærk partner. Og det er ikke RISØ som har behov for at blive integreret eller fusioneret med universitetet. Det er universitetssektoren, der har behov for at blive omstruktureret. Og rapporten mangler at beskrive hele innovationssiden; hvad universiteterne og sektorforskningen skal gøre for at skabe viden som er af væsentlig betydning for erhvervslivet f. eks. energisektoren samt hvor der kræves adgang til kostbare anlæg – selv om det egentlig indgik i rapportens kommissorium".

j

SFI: Hvad med balancen?

Trods gode karakterer foreslår rapporten alligevel udlicitering, og SFI-direktøren kritiserer rapporten for at mangle præciseringer af grænsen mellem konkurrence og kontinuitet

"Hvis nogle har været på banen med forslag om nedlæggelse af sektorforskningen, så kan man sige, at DFr leverer et modsvar. De siger generelt, at der er behov for sektorforskning, at den måde – sektorforskningen er organiseret på – er hensigtsmæssig samt anbefaler, at institutionerne bør have bestyrelser, uafhængige af regeringen", konstaterer direktør Jørgen Søndergaard fra Socialforskningsinstituttet.

Han kan læse om sin egen institution, at den skal opretholdes som sektorforskningsinstitution. Det er Socialforskningsinstituttets formål at belyse sociale forhold, og SFI løser især empiriske forsknings-, udviklings- udrednings- og rådgivningsopgaver.

SFI vurderes i sektorforskningsrapporten at være en undtagelse i en ellers

atomiseret dansk velfærdsforskning, idet institutionen danner basis for et større anvendt forskningsmiljø, der der går på tværs af fagområder. Idet SFI i dag primært arbejder inden for det socialpolitiske felt foreslår rapporten, at man udvider feltet til også at omfatte arbejdsmarkedspolitik og dertil hørende velfærdspolitik.

Alt skal ikke i blindt udbud

Men samtidig foreslås det, at dele af SFIs opgaver udliciteres, så det "betydelige danske universitetsmiljø" får mulighed for at byde på opgaverne.

SFI-direktøren mener at det er et problem ved rapporten, at udlicitering og konkurrence fremgår som en generel anbefaling.

"Konkurrence er ganske fornuftig, og

der er allerede mange opgaver, som er i åbent udbud. Men der er en grænse for, hvor meget der skal ud i åben konkurrence – og den balance diskuterer rapporten ikke. Jeg forlanger ikke en præcis afgrænsning, men rapporten kunne godt være mere vejledende på det område", siger Søndergaard. "For at institutionerne skal have en fornuftig og langsigtet planlægning af sine forskningsmæssige opgaver og kompetencer skal der være et grundlag for aktiviteterne – og så nytter det ikke, at alt sende blind i udbud for det vil skabe alt for stor usikkerhed om planlægningen. Det er en vigtig pointe at tænke i balance, og rapporten forholder sig ikke til, hvad der er 'rimelig konkurrence' og så det 'at sikre kontinuiteten'..."

j

Uliberal arkivlov

Den nye arkivlov indeholder visse forbedringer, men de er ikke tilstrækkelige, siger professor Poul Villaume, der har fulgt lovens tilblivelse.

Det var med tilbageholdt åndedræt at en række forskere imødeså kulturminister Brian Mikkelsens (K) forslag til en ny arkivlov. Forslaget blev fremsat i Folketinget i midten af april. Men det tilbageholdte åndedræt endte i et stort suk. For loven indeholdt langt fra alle de forbedringer, som arkivbrugerne havde håbet på. Og Danmark vil dermed også i fremtiden halte bagefter andre nordeuropæiske og nordamerikanske nationer, når det gælder åbenhed.

På papiret ser det ellers meget godt ud: Generelt bliver myndighedernes dokumenter og arkiver nu tilgængelige efter 20 år i stedet for før efter 30 år. 80-års fristen for adgang til arkiver med enkeltpersoners private og økonomiske forhold bliver sat ned til 75 år, endda 50 år i tilfælde om retssager. Og der er nu sat en overgrænse på, hvor lang tid myndighederne kan nægte adgang til dokumenterne, den såkaldte fristforlængelse. Nu kan der maksimalt fristforlænges i 60 år, altså 40 år ud over den generelle 20 års adgangsfrist.

Forbedringer udhules

Alt sammen forbedringer. Men i praksis er fremskridtet ikke så stort, siger **Poul Villaume**, der er professor på KU i samtidshistorie. Han har sammen med Anette Warring, lektor i historie på RUC og journalisterne Vibeke Sperling og Anders Jerichow, repræsenteret arkivbrugerne i en arbejdsgruppe under Kulturministeriet. Arbejdsgruppen skulle komme med forslag til større åbenhed og adgang til de offentlige arkiver.

Der er nemlig flere muligheder for at forbedringerne kan udhules, når principper bliver til praksis. I forbindelse med, at den generelle frist bliver nedsat til 20 år er det nemlig *ikke* et krav, at myndighederne også skal aflevere deres arkiver til Statens Arkiver inden der er gået 20 år. Det giver en risiko for, at arkivalier, der er mellem 20 og 30 år gamle alligevel først vil være tilgængelige for brugerne med store forsinkelser.

Og det kan også ske, påpeger Poul Villaume, at brugerne af sådanne arkivalier i højere grad end tidligere vil få afslag med henvisning til lovens undtagelsesbestemmelser. For eksempel om privatlivets fred og rigets sikkerhed.

”Pointen er, at hvis nedsættelsen fra 20 til 30 år betyder at der bliver endnu flere dokumenter på undtagelseslisten, så er vi jo lige vidt,” siger han.

Arkivbrugerne havde også håbet på en mere markant nedsættelse af af 80-års-reglen, der beskytter personlige oplysninger. I en lang række andre lande er det nemlig sådan, at dokumenter der

omhandler personlige forhold er omfattet af den generelle frist. Men dokumenterne bliver inden udlevering screenet for personlige oplysninger, som så bliver overstreget i den version, arkivbrugerne får.

”Indvendingen har været, at det vil være meget ressourcekrævende, og det vil det da være. Men til det må man bare sige, at åbenhed og gennemsigtighed ikke

er gratis. Det er ikke rimeligt, at en sådan lov ikke må koste noget. Selvfølgelig koster det,” siger Poul Villaume.

Ingen klageinstans

En anden af brugernes forslag, der er blevet overhørt, er oprettelsen af et klageudvalg, der kan behandle klager over afslag på aktindsigt. Kulturministeren mener ikke, at det er behov for en klageinstans, fordi der bliver givet meget få afslag.

”Men det er jo ikke et spørgsmål om kvantitet, men om kvalitet. Graden af åbenhed skal jo ikke måles på de helt ukontroversielle sager, men på de virkelig vigtige og kontroversielle sager, for eksempel om sikkerheds- og udenrigspolitik. Jeg sidder selv med en række afslag på sådanne sager,” siger han.

Afslagene handler blandt andet om akter fra Krigsministeriet, nu Forsvarsministeriet, fra 1946 til 1950.

”Det er materiale, der er 50-55 år gammelt, som altså ikke kan frigives på grund af hensynet til statens sikkerhed og forholdet til fremmede magter. Og jeg synes, jeg er meget dårligt hjulpet med sådan en helt generel begrundelse.”

Der er endda eksempler på, at langt ældre dokumenter stadig er klassificeret. Det er for eksempel stadig ikke muligt at få adgang til visse dokumenter om Københavns Befæstning fra 1903 eller sikkerhedspolitiske analyser fra Forsvarsstaben fra 1912-13.

Brugergruppen har foreslået, at man - som for eksempel i den Sociale Ankestyrelse, Landsskatteretten, Konkurrenceankenævnet og Miljøankenævnet - kunne have en appelinstans uden for det ministerielle system, så det ikke var

embedsmændene selv, der alene skulle afgøre klager over deres egen praksis.

”Man siger, at netop fordi det har med statens sikkerhed at gøre, så kan man ikke tage ansvaret væk fra ministeren. Men hvis det var et uvildigt ankenævn med dommere, anerkendte forskere og embedsmænd, som under tavshedspligt fik adgang til sagerne, så har jeg svært

ved at se, hvorfor det ikke skulle kunne fungere. Vi mener, at behovet er til stede.”

Embedsmands-tankegang

Danmark bliver altså heller ikke med denne lov, der har et flertal bag sig i Folketinget, førende i Europa hvad åbenhed angår. Lande som Norge, England og Holland har stadig på flere punkter en langt mere liberal praksis. Ligesom USA og Canada er kendt for stor åbenhed.

Poul Villaume siger, at der muligvis stadig hersker en dansk embedsmands-tankegang om, at dokumenter som den offentlige administration genererer, bør forblive statens ejendom længst muligt. De er dermed helst ikke noget, som offentligheden må få indsigt i.

”Hvad angår udenrigs- og sikkerhedspolitiske dokumenter har kronargumentet været, at Danmark som småstat, specielt under den kolde krig, måtte vogte mere over sine hemmeligheder. En småstat er mere sårbar, og hvis den kompromitterer de hemmeligheder, den får adgang til via samarbejdet med større stater, så får den måske ikke adgang en anden gang. Men i andre mindre lande med mere liberale arkivregler, for eksempel Norge og Canada, har man altså vurderet anderledes.”

Ophøret af den kolde krig og Thulesagen, som blev oprullet i sommeren 1995 om H.C. Hansens hemmelige tilladelse til amerikanske atomvåben på Grønland, har dog gennemgående medført en større åbenhed hvad angår Udenrigsministeriets arkivalier.

nynne-bc

Stressfaktorer

Mange akademikere bliver stressede over de uklare succeskriterier og forskelligartede krav om undervisning, forskning og administration. Vejen frem er ordentlig planlægning og realistiske mål, siger arbejdsmedicinere.

Der bliver stillet store krav til akademikere. De har mange forskellige arbejdsopgaver og skal have et stort overblik. Til gengæld er det, de beskæftiger sig med, tit spændende. Og de har stor indflydelse på, hvad de foretager sig. De har gennemgående et godt socialt samvær på arbejdspladsen, og de får relativt meget ros. Det opvejer et langt stykke hen ad vejen det stressende i, at en forskers opgaver kan være uoverskuelige og succeskriterierne uklare.

Når stress alligevel er et fænomen, der plager forskere er det ofte fordi, deres planlægning er for dårlig og deres ambitioner for høje, siger overlæge fra Hillerød Sygehus' Arbejdsmedicinske Klinik, **Bo Netterstrøm**.

»Forskere slipper næsten aldrig det, de er i gang med. Det er næsten et vilkår i arbejdet. Men man bliver nødt til at tage sig i nakken og strukturere livet sådan, at man kan holde fri ind i mellem,« siger Bo Netterstrøm, der netop har udgivet en bog om stress på arbejdspladsen.

»Man skal have følelsen af at lave noget helt andet. Hvis man tager arbejde med på ferie, eller går og tænker på, hvad man skal huske på mandag, så holder man ikke fri,« siger han.

Bo Netterstrøm understreger, at stress ikke nødvendigvis har noget med arbejdstiden at gøre. Mange mennesker trives fint med at arbejde 60 timer om ugen, fordi de formår at slappe af i deres fritid. Mens andre bliver meget frustrerede af at arbejde 40 timer om ugen.

Nedsat potens

Stress kan vise sig på mange forskellige måder. Psykisk kan man i kortere eller længere perioder blive træt, irriteret, miste sin humoristiske sans og få indre uro. Man kan ligge søvnløs, hyperventilere, blive indesluttet og aggressiv. Stress kan også udmønte sig i fysiske symptomer, meget hovedpine, ondt i maven, diareé, hjertebanken og nedsat potens. Symptomer, der som regel forsvinder, når man ikke længere er stresset.

»Det betyder meget for akademikeres stressniveau, at de har flerstrengede opgaver. Og netop derfor er det vigtigt, at sætte sig nogle rimeligt klare og realistiske mål. Det er typisk det, folk forsynder sig imod, fordi målene stiger til himmels. Man kan jo få Nobel-prisen til sidst. Stress har meget med forventninger at gøre. Og hvis man har sat sig et lidt urealistisk mål, så bliver man stresset, når det ikke bliver nået. Det er meget frustrerende.«

Løsningen er at sætter sig nogle gode

delmål med sin forskning - et halvt, et helt og fem år frem - præcis som en virksomhed, der har en klar ambition om, hvor den vil være om en årrække.

Familielivet stresser

Adspurgt mener langt de fleste mennesker, at det er deres arbejde, der stresser dem. Og kun deres arbejde. Men da Ingeniørforeningen i deres store rapport »Ingeniører mellem arbejdsliv, familieliv og stress« gik de interviewede på klingen, så var det faktisk primært familielivet, der stressede. Alene håndteringen af, hvordan man fik arbejdet og familien til at gå hånd i hånd, var en kilde til stress. Ingeniørerne havde det dårligt over, at der var for lidt tid til familien.

Undersøgelsen viste også, at muligheden for at arbejde hjemme ikke nødvendigvis nedsatte stressniveauet, fordi det dermed blev endnu mere uklart, hvornår man var på arbejde. Ligesom det viste sig, at medarbejderne blev mindre stressede, jo mere familievenlig arbejdspladsen var. Det kan Bo Netterstrøm godt nikke genkendende til fra sine undersøgelser.

»Folk har simpelthen dårlig samvittighed over for familien. Men det var først da man fik en diskussion med dem, at det blev klart, hvad der belastede dem. Man er selv lidt dårlig til at finde ud af det. Men hvis de havde struktureret sig og havde klare mål, så havde situationen måske været en anden,« siger Bo Netterstrøm, der understreger, at ro på hjemmefronten er en vigtig forudsætning for at undgå stress. Hvis folk har ro i familien kan de også arbejde meget uden at blive stressede.

Ingeniørundersøgelsen viste, at de kvindelige ingeniører gennemgående havde mere dårlig samvittighed overfor familien end de mandlige.

»Det er ofte mændene, der er mentalt fraværende og tænker på arbejdet, når de holder fri. Men det er vigtigt at indse, at man ikke bare skal holde fri for konens skyld. Det skal man, dels for at fastholde det netværk som skal gribe én, hvis det en dag går galt. Men også fordi det er sundt at tænke på noget andet end arbejdet en gang imellem,« forklarer Bo Netterstrøm.

»Når akademikere oplever sig selv som stressede, så har det nok også noget at gøre med, at de er ambitiøse og arbejder i et konkurrencepræget miljø. Det er specielt svært at slippe arbejdet for de unge, der skal nå en masse. Ambitioner er en udmærket drivkraft, men når folk bliver 60, så er der mange, der spørger sig selv, hvorfor de egentlig havde så travlt.«

Ikke tid til familie

Der er ikke altid balance mellem arbejde og familie. Fleksibel arbejdstid, hjemmearbejde og ingen tidsregistrering, er primært en fordel for arbejdspladsen – og gør familiekraft til en stressfaktor

Den store undersøgelse af ingeniørers stressniveau, som IDA udgav i april, viser en snæver sammenhæng mellem stress og familieliv. IDA interviewede 1396 ingeniører via spørgeskema og lavede der ud over arbejdspladsanalyser og kvalitative interviews med en række ingeniører.

Undersøgelsen viste, at kun meget få ingeniører i klinisk forstand er "meget stressede." Til gengæld er næsten halvdelen af de adspurgte "lettere stressede" og er dermed i farezonen for at blive meget stressede.

Baglandsproblemer

Balancen mellem familie- og arbejdsliv er helt afgørende.

58 procent af mændene mener, at der er balance mellem deres arbejdsliv og familieliv, mens kun 47 procent af kvinderne oplever denne balance. Derfor er kvinderne også mere stressede. Det hænger utvivlsomt sammen med, angiver IDA, at de kvindelige ingeniører tillige har hovedansvaret for hjemmet, med al des tøjvask, rengøring og madlavning. Mandlige ingeniører har baglandspersoner. Kvindelige ingeniører er baglandspersoner, konstaterer rapporten.

Generelt vil både kvinder og mænd dog gerne have mere tid til familien. Over 80 procent af de adspurgte ingeniører oplever, at de har for lidt tid til familien. Halvdelen af de adspurgte kvinder siger lige ud, at de har dårlig samvittighed overfor familien.

Ingeniører arbejder meget – ugentligt ligger deres arbejdstid på niveau med universitetslæreres. 43 timer ugentligt for mændenes vedkommende, og 41 timer for kvindernes. Men det er ikke timeantallet, der er afgørende for om man bliver stresset. Det afgørende er, om arbejdet er sjovt. Og om det er selvvalgt eller påtvunget at arbejde meget.

Den 'nye økonomis' rolle

Det er også afgørende, hvilket holdning virksomheden har til familielivet.

Undersøgelsen viste nemlig, at mange såkaldt moderne, fleksible virksomheder ikke er så moderne igen, når det kommer til stressniveauet hos medarbejderne.

bejderne.

Den fagre nye økonomi, der giver fuldstændig fleksibel arbejdstid, mulighed for hjemme-PC og hjemmearbejde og ingen tidsregistrering, er nemlig primært en fordel for arbejdspladsen. Medarbejderne bliver generelt mere stressede af denne organisationsform end de traditionelle virksomheders. Arbejdstiden begynder nemlig umærkeligt at gøre indhug på fritiden og familielivet. Hvorimod de gammeldags organiserede virksomheder, med en maks. højeste arbejdstid, afspadsering og intet hjemmearbejde, er mere familievenlige.

Det er også helt klart en fordel for stressniveauet, at virksomheden har en klar og nedskrevet familiepolitik, og at familievenlighed opfattes som en retfærdighed og ikke en belønning til medarbejderen.

På kort sigt er det altså en fordel for virksomheden med den hyperfleksible arbejdsplads. Men på lang sigt kan det give bagslag. For undersøgelsen dokumenterede også, at ingeniørerne er betydeligt mindre produktive, når de er stressede og oplever en ubalance mellem deres arbejds- og familieliv.

nynne-bc

Bo Netterstrøm: »Stress på arbejdspladsen. Årsager, forebyggelse & håndtering.« Hans Reitzels Forlag, 249 kr. Udgivet 27. februar 2002.

Ingeniørforeningen i Danmark: »Ingeniører mellem arbejdsliv, familieliv og stress.« Udgivet april 2002. Hent rapporten eller sammenfatningen på www.ida.dk under »download.«

Fra dumpekarakter til duks

Aalborgs industriøkonomier fik sønderlemmende kritik i evaluering i 1996. I dag er de med i forsker-team, som scorer højt i internationalt download-indeks

Det er sjældent, at et dansk arbejdsrapport når helt op blandt de mest opsøgte i et internationalt indeks. Men lige nu ligger et DRUID-arbejdsrapport på 20.-25. pladsen blandt de mest *downloadede* på et fagområde, som kan kaldes industriøkonomi.

Bag papiret står et konsortium fra Handelshøjskolen i København, fra universiteterne i Odense, Aarhus og Aalborg. Og netop i Aalborg er der måske ekstra tilfredshed med interessen. Aalborg fik nemlig i et meget dårligt skudsmål i den store danske økonomievaluering i september 1996. I Berlingske hed overskriften simpelthen: ”Dumpekarakter til økonomiforskere”. Men i dag føler Aalborgs forskere, at man får oprejsning gennem DRUIDs placering i citationsindekset:

”Påskønnelsen i dag af vores arbejde er resultat af års forskning og en stor tilfredsstillelse for os. Men det må også være en kritik af det evalueringssystem og evalueringers traditionelle præmisser, som i 1996 nedvurderede vores økonomiske tilgang. Det var irriterende dengang, at vi skulle bruge tid på sådan noget fnidder”, siger Aalborg-professor **Bengt Åke Lundvall**, der var rasende over evalueringen i 1996.

Var udenfor mainstream

Evalueringpanelet tog afsæt i en traditionel mainstream-faglighed og i den tunge teoretiske faglighed, som bedømmes på, om man publiceres i internationale tidsskrifter. Der manglede ekspertise inden for visse dele af de traditionelle grundfag i Aalborg. Og den særlige industri-økonomiske faglighed havde man ikke blik for, da evalueringen bedømte miljøet som at ligge udenfor hovedstrømmingen i den internationale økonomiske forskning.

Evalueringen konstaterede, at Aalborgs tværfaglighed simpelthen var en mangel på økonomisk profil. Og de tværvideenskabelige bestræbelser synes ikke at have været særligt frugtbare, hed det altså i 1996.

Evalueringens konklusioner gjorde professor Lundvall vred: ”Giv os en undskyldning – træk jeres konklusioner tilbage”, lød en opfordring, som ikke var til at misforstå (se *FORSKERforum* 98, oktober 1996).

I dag fortryder han ikke den forbitrede tone: ”Økonomi-evalueringen kritiserede Aalborg-instituttet for ikke at være mainstream og for at have en utraditionel begrebsdannelse – man omtalte vores kærnebegreb ’det nationale innovations-

Bengt Åke Lundvall

system’ med et vist foragt som beskrivende og uden teoretisk relevans. Men i dag er dette begreb paradoksalt ikke kun alment accepteret og lagt til grund for forskning alle dele af verden – det har også afgørende betydning i praktisk politikformulering i OECD, EU, Verdensbanken, National Science Foundation osv.”

Lundvall vil ikke benytte lejligheden til at hovere over for den traditionelle økonomiforskning. Han konstaterer blot, at tiden har vist, at det tværfaglige og utraditionelle har en stor plads i dagens virkelighed. Derfor er det også vigtigt med åbenhed i forskningen og i evalueringerne:

”Vi arbejdede med ’industriøkonomi’, vores tilgang var tværfaglig og evalueringen skød os i skoene, at det ikke var ’rigtig nationaløkonomi’. Aalborgs tilgang passede ikke rigtig ind i evalueringens traditionelle indikatorer. Men hvis vi havde søgt at tilpasse os de indikatorer, så er der stor sandsynlighed for, at det, som i dag er blevet så hot et emne, var renset væk”.

Evalueringers problem: Værdigrundlaget

Men evalueringer inden for samfundsvidenskab har generelt det problem, at det ikke altid er let at sondre mellem uenighed hvad angår værdigrundlag og hvad angår kvalitet. Og heri ligger et grundlæggende problem begravet:

”I de hårde discipliner findes der stadig en (naturvidenskabelig) forestilling om objektivitet, og om at man kan gennemføre ”en objektiv vurdering”. Man gør sig ikke værdigrundlaget klart”, mener Lundvall. ”Men hvis det hævdes at samfundsvidenskabelig forskning opererer uden værdigrundlag, så er det enten fordi man er naiv eller at man fordrejer virkeligheden. Indenfor økonomi optræder værdigrundlaget i form af konkurrerende paradigmer og en evaluering risikerer at blive en vurdering af paradigmet – snarere end af kvaliteten af det, som foregår”.

jø

og

FORSKNINGSPOLITIK

Den danske forskningspolitik mødes med alvorlig kritik:

”Ørstedes ånd hviler over forskningspolitikken og det afspejler sig i en foragt for praksis og anvendelighed. Til gengæld er det Grundtvigs filosofi som dominerer i uddannelsessystemet. Derfor burde det være en generel bestræbelse at svække naturvidenskabens administrative og ideologiske dominans indenfor forskningspolitikken, og samtidig styrke naturvidenskaben i folkeskolen”, lød professor og **erhvervsøkonom Bengt-Åke Lundvalls** dom på Teknologirådets høring i Folketinget (29.4).

Lundvall – der er professor i samfundsøkonomi i Aalborg – havde ikke mange roser til politikkerne i Folketingets Forskningsudvalg, hvoraf en tredjedel af medlemmerne (se *panel s. 20*) hørte på, da han sagde:

”Dansk forskning står højt i OECD-sammenligninger hvad angår videnskabelig produktion og international synlighed. Det til trods for, at det offentlige input til forskning er forholdsvist lavt. Og det er da især imponerende, når det ses i relation til, at Danmark er helt i bund, når man ser på prioriteringen af de universitære uddannelser ...”

Erhvervslivet ansætter ikke akademikere

Politikerne tænker forskningsintensivt:

”Med undtagelse for medicinalindustrien som er specielt forskningsintensiv i Danmark gælder det at dansk erhvervsliv bruger mindre ressourcer på forskning end nabolandene, og man ansætter færre akademikere. Det er ikke universiteternes skyld ...”

Politikerne gør fejl, når de prøver at finde generelle modeller for relationerne mellem erhvervsliv og universitet: ”Det danske innovationssystem er utrolig polariseret i nogle få, relativt små, ekstremt forskningsintensive og videnskabsbase-rede sektorer (især medicinal-industrien med NOVO i spidsen) på den ene side og så et stort antal udviklingsorienterede virksomheder med en lav forskningsintensitet. Hidtil har politikkerne og rådgivningssystemet især tænkt på de forskningsintensive, når de laver forskningspolitik”, sagde Lundvall.

Når danske firmaer ikke samarbejder med universiteter om forskning, som virksomheder gør i andre lande, så har det som delvis forklaring, at virksom-

Regeringen prioriterer industri naturvidenskab

- men erhvervslivet prioriterer ikke akademikere og universitetet, lyder erhvervsøkonoms hårde kritik af forskningspolitikken

hedernes specialisering ikke gør det nødvendigt eller hensigtsmæssigt. Nogle af de udviklingsorienterede firmaer er - trods deres lave forskningsindhold og svage kobling til universitetet - vidensintensive. Også indenfor møbelindustrien, fødevarerindustrien og beklædningsindustrien bygger konkurrenceevnen på unikke kompetencer, som kan have at gøre med materialeteknologi, design eller intelligent organisation og markedsføring, sagde Lundvall, der dog samtidig kritiserede industrien for ikke at ansætte akademisk uddannet arbejdskraft:

"Vores nyeste forskning inden for erhvervsøkonomien viser, at der er et enormt potentiale i at ansætte akademiske medarbejdere i den type virksomheder, hvor man traditionelt ingen akademikere har".

Naturvidenskabelig prioritering

Han kritiserer det danske forskningssystem for, at mange prioriteringer sker i det skjulte og bag lukkede døre og at politikerne kun kan se naturvidenskab og teknik som løsningsmekanismer på problemer, hvor det faktisk er de institutionelle samfundsmæssige forhold, som blokerer for fornuftige løsninger:

"Ser man for eksempel på den seneste UMTS-udlodning på 275 mio. kroner, så går de penge næsten udelukkende til naturvidenskab og teknik samt en mindre del til lægevidenskab. Humaniora og samfundsvidenskab fik ingenting".

Økonomiprofessor Nina Smidt er enig: "Jeg vil advare mod fagligt snæversyn. Politikerne må se i øjnene, at der er forskningsfelter, som ikke kan overlades til den private sektor, men er en offentlig opgave: Grundforskning, samfundsvidenskab, humaniora og andre felter, som ikke giver økonomisk afkast. Det kan ikke løses af en privat sektor, som i øvrigt forsker alt for lidt og ansætter alt for få akademikere i forhold til andre lande! Alt sammen mens offentlige investeringer i forskning og i uddannelse er ved at nå et kriminelt lavt niveau".

Lundvalls og Smidts forsvar for en åbning af den snævre naturvidenskabelige tænkning blev dog modsagt - om end kun indirekte. **DTU's prorektor Knut Conradsen** sagde på konferencen, at kun den forskning, som kan måle sig i et internationalt konkurrencesamfundskriterier, er interessant og bør fremmes:

"Det er et kvalitetsmål at publicere

internationalt. Herved kan universitetsledelserne være opmærksomme på, hvor der er høj kvalitet. Og herved kommer universitetet ind i en spiral, hvor man kan tiltrække unge med international profil. Selvfølgelig findes der forskning i dansk middelalder, som bedst formidles på dansk, men selv det må da også interesse nogle i udlandet og må derfor leve op til de internationale publikationsmål ..."

"Jeg vil advare mod fagligt snæversyn. Politikerne må se i øjnene, at der er forskningsfelter, som ikke kan overlades til den private sektor, men er en offentlig opgave: Grundforskning, samfundsvidenskab, humaniora og andre felter, som ikke giver økonomisk afkast. Det kan ikke løses af en privat sektor, som i øvrigt forsker alt for lidt og ansætter alt for få akademikere i forhold til andre lande! Alt sammen mens offentlige investeringer i forskning og i uddannelse er ved at nå et kriminelt lavt niveau"
Økonomiprofessor Nina Smidt til Forskningsudvalget

Forskeres drivkraft

Det danske akademiske system er lagt an på tilbagevendende forskningsevalueringer, og det har den afsmitning igennem hele systemet, at forskning og internationale forskningspubliceringer dominerer systemet:

"Der er noget sovjetisk planlægnings-system over det, når der fokuseres på det målbare, 'tons-produktion'. Det er forskningspolitikens og rådgivningssystemets skyld hvis man ikke får gjort nok ved samarbejdet med omverden. Når artikler i prestigefyldte engelske tidsskrifter regnes for meget mere end samarbejde med lokale eller nationale brugere af forskning, vil iværksætteren styre sit team i retning af artikelproduktion - ikke mindst for at sikre de yngre forskeres karrieremuligheder. Og man vil samarbejde med erhvervslivet, kun i de tilfælde hvor det kan føre til yderligere finansiering af interessant forskning, eller hvis det kan sikre adgang til ny avanceret og virksomhedsintern viden - dette gælder ikke mindst den medicinske forskning - et område

hvor kontakten til og afhængigheden af industrien faktisk er gået altfor langt!", sagde Lundvall.

"Til gengæld er disse iværksættere og forskergrupper ikke særligt påvirkelige af privatøkonomiske incitament. De er også vanskelige at styre via traditionelle hierarkier og en tæt styring. Det kommer i konflikt med deres opfattelse af, hvad der er ret og rimeligt og det vil undergrave deres kreativitet og produktivitet. Styring af universiteter handler derfor især om at skabe kreative miljøer, som opmuntrer initiativrigdom snarere end om at give befalinger ovenfra", sagde professoren og tilføjede:

"Det gælder i øvrigt også for 'knowledge-management' i private virksomheder, hvor den mest intelligente form for ledelse sjældent er meget synlig ..."

Lundvall: Advarsel mod storslåede uni-reformer

"Og politikerne lægger op til storslåede reformer med universitets-bestyrelser med eksterne beslutningstagere osv. Jeg må stærkt advare mod, at beslutningstagerne har lagt sig fast på dette - for skal man styre universiteterne, så skal man først og fremmest tænke på, hvordan man fremmer betingelserne i forskernes mikrokosmos", sluttede professoren.

Den bedste måde at vurdere konsekvenserne af en bestemt type forskningspolitik på, er at sætte fokus på dens effekter: Spiller politikken på de rigtige - for forskerne legitime - incitament? Forstærker reformerne de aktive forskeres tillid til systemet? Skabes der en passende balance mellem kontinuitet og fornyelse?

Professorens egne bud på, **hvad politikerne bør gøre**, handler om, at de akademiske uddannelser skal have flere ressourcer. Og **et råd til universiteterne** er, at de bør skabe organisationsformer som sikrer, at forskere periodisk i løbet af karrieren kan skifte fokus mellem hhv. grundforskning, anvendt forskning, interaktion med brugere af forskning samt undervisning.

jø

Regeringens dingener - og humaniora

Regeringen satser ensidigt på at styrke den teknisk-naturvidenskabelige forskning, men det er en traditionel tankegang, som helt overser humanistiske og samfundsvidenskabelige områders rolle, lyder kritikken af regeringens satsning

Det er industrisamfundet, der tjener penge hjem til Danmark på de internationale markeder. Og forskningsprioriteringen skal derfor være af en sådan karakter, at nano- og bioteknologien kan blive ved med at være førende.

Sådan nogenlunde lyder den filosofi, der ligger bag regeringens beslutning om at give næsten alle de 275 forskningsmillioner fra UMTS-puljen til tek/nat-forskningen. Men så simpelt er verden ikke længere skruet sammen. De virksomheder, der er vokset kraftigst de seneste år, er nemlig baseret på humanistisk og samfundsvidenskabelig tænkning.

For ti år siden var der stort set ingen humanistiske kandidater, der gik til det private erhvervsliv. I dag er det halvdelen. Over ti år er der blevet skabt henved 9000 humanistiske og samfundsvidenskabelige arbejdspladser, der beskæftiger sig med human ressource, marketing, IT, ledelse og kommunikation. Et væld af små virksomheder er piblet frem. Der er sket et regulært boom. Og kandidaterne er grundstammen i videnssamfundet.

“Det, der har skabt vækst er, hvordan vi organiserer os og hvordan vi kommunikerer. Det appellerer til fleksibilitet og originalitet og det er kompetancer, der bliver opbygget i humaniora. Samfundet skal i stigende grad reagere hurtigt, og derfor er navigationsevnen i høj kurs,” siger professor i historie **Poul Holm** fra Syddansk Universitet, formand for Statens Humanistiske Forskningsråd.

Usynlig viden bag dingenerne

Der er altså ingen tvivl om, hvor væksten har ligget de seneste år. Og der er masser af udveksling, og dermed arbejdspladser, at hente i samarbejdet mellem universiteternes samfundsvidenskabelige og humanistiske fakulteter og erhvervslivet. Alligevel er det ikke et område, der bliver politisk prioriteret.

“Tankegangen er, at for at vi kan klare os i den internationale konkurrence, så skal vi fremstille flere, nye, bedre og billigere fysiske produkter, og at det først og fremmest vil lykkes ved at satse stort på tek/nat forskning,” siger **prof. Erik Albæk**, der er formand for det Samfundsvidenskabelige Forskningsråd, Aalborg Universitet.

“Men for det første er det jo ikke tilstrækkeligt at udvikle og producere dingenerne. Det skal foregå i en organisation, det skal afsættes på et marked og bruges i et samfund. Alle de mekanismer

Regeringens satsning på de industrielle områder - naturvidenskab og teknik - finder ikke støtte i regeringens egne statistikker over aktuelle vækstområder. I en opgørelse fra Erhvervsministeriet fra sommeren 2001 fremgår det, at mens **industriens værditilvækst** i snit har været på 20 procent fra 1992 til 1998, så er fx

- **IT-service** vokset med 115 procent,
- **management/rådgivning** er vokset med 133 procent, mens
- **markering og reklame** har haft en tilvækst på 56 procent.

ligger indenfor humaniora og samfundsvidenskab. For det andet er det ikke kun fysiske produkter, der sælges på det danske og internationale marked, men også immaterielle. Tænk blot på Navision, som succesfuldt har kombineret viden om computere med viden om økonomi og organisation. Glemmer man det sidste får man en ren Amanda' (*arbejdsformidlingernes mislykkede edb-system, red.*). Og derfor er det da problematisk, hvis man fra politisk side ensidigt opprioriterer natur og teknik, både på forsknings- og undervisningssiden,” siger Erik Albæk.

Servicefagene støtter humaniora

I en industrivirksomhed er det naturligt at udskille vidensudviklingen og forskningen i separate sektioner med andre typer personale. Men i en vidensvirksomhed er det den enkelte revisor, tekstforfatter eller it-konsulent, der i kraft af sin viden løser en opgave. Viden er integreret i arbejdsprocessen.

“Men det gør også forskningen mindre synlig,” siger **chefkonsulent Merete Daniel Nielsen** fra arbejdsgiverne i servicefagene, Dansk Handel og Service: “Det får det til at se ud som om, vores virksomheder ikke innoverer. Men det er de sørme nødt til, for ellers klarer de sig ikke.”

Derfor er virksomhederne også i al stilfærdighed begyndt at blive opmærksomme på potentialet i universitetsforskningen: “Humanistisk forskning er ikke noget støvet, besynderligt noget. Det er noget helt konkret, der giver mening og

som finder anvendelse. Vi vil gerne have andel i den vidensgenerering, der sker på universiteterne. Så vi er opdateret på den nyeste viden om for eksempel organisationsudvikling, ledelsesudvikling eller psykologiske teorier om menneskers reaktion på forandringsprocesser,” siger hun.

“Men alligevel bruger man kun i meget begrænset universitetssystemet til at indgå alliancer, forskningsprojekter, erhvervs- ph.d.-ordninger eller medfinansiering af ph.d.er. Hele det felt er faktisk uopdyrket.”

Statens Humanistiske Forskningsråd har nu lagt sig i selen for at få styrket samarbejdet med det private erhvervsliv. Rådet har indledt et samarbejde med Dansk Handel & Service, og har dialog med en håndfuld vidensservice-virksomheder for at finde ud af, hvad der især er interessant for dem. Desuden har forskningsrådet sat en sum penge af til konkrete samfinansiering af erhvervsforskerstipendier.

De langsigtede forskningsprojekter skal gribes anderledes an end på tek/nat-området. Det skyldes, at mange af vidensservice-virksomhederne er små og mere skrøbelige end for eksempel de store, gamle medicinalvirksomheder. De færreste virksomheder kender deres situation om tre år. Måske er de vokset kraftigt, måske er de opkøbt, fusioneret eller gået ned igen. Det stiller krav til samarbejdet mellem universitetet, virksomheden og forskerparkerne.

Virksomhederne og forskerne skal blive i stand til at kommunikere med hinanden, siger Merete Daniel Nielsen.

SHF: Humaniora anvendelig for erhvervslivet

Det kan Poul Holm, formand for Statens Humanistiske Forskningsråd, godt ikke genkende til. Han erkender, at universitetsforskerne ikke altid er bevidst om, hvor relevant mødet med erhvervslivet er: “Det har slået mig gang på gang, at forskningsprojekter, som forskerne selv har anset for at være fjerne og ikke erhvervsrelevante, i virkeligheden var dybt interessante for erhvervslivet. Forskerne har måske tænkt sådan, fordi deres forskningsresultater var kritiske. Men for erhvervslivet er kritiske synspunkter meget velkomne, for man kan jo ikke i længden drive forretning på et forkert grundlag”.

“Traditionen har nok været, at enkeltpersonsforskningen er sket med en

interesse og nysgerrighed overfor virkeligheden, men ikke med en forpligtelse overfor samme virkelighed. Og der er ved at ske et skifte. Flere forskere er nu i en mere aktiv dialog – og vi bliver udfordret af de unge forskere, som har et friskere blik og en parathed, der ikke fandtes tidligere. I virkeligheden ligger kortene klar til at tage nogle hurtige stik hjem. Vi skal jo ikke til at lave noget helt nyt.”

Politisk ansvar

Meget af forskningen er således yderst anvendelig for erhvervslivet, mener Poul Holm. Det gælder bare om at få kommunikationen i stand mellem forskningen og det omgivende samfund. Men han erkender også, at siden samarbejdet er uopdyrket land for både forskerne og virksomhederne, så er det også forståeligt, at det politiske system er tøvende overfor at prioritere området.

“Jeg mener vi har et kolossalt efter-sløb i at fortælle omverdenen hvordan den økonomiske virkelighed har forandret sig. Det er klart, at politikere og vælgere reagerer på en erindring om, hvordan industrisamfundet hang sammen,” mener Poul Holm.

“Men faren ved at regeringen sender disse traditionalistiske signaler om, hvem det er der skaber arbejdspladserne er, at den forskning, der potentielt kunne etableres, ikke bliver stimuleret”.

Merete Daniel Nielsen fra Dansk Handel & Service mener ikke, at man kan friholde politikere for at forfordle humaniora og samfundsvidenskaberne:

“Hvis man mener det med, at Danmark er et videnssamfund, så bliver vi nødt til at tænke over, hvordan samspillet kan komme op og køre mellem de forskellige vidensgeneratorer. Og den nuværende politiske prioritering betyder, at man er med til at fastholde opfattelsen af, at det kun er tek/nat og industrien, der tjener pengene. Når man skævvrider på den måde, så bliver det en selvforstærkende proces: Dem, der får pengene, bliver stærkere, mere synlige og bedre til at formulere deres behov,” slutter Merete Daniel Nielsen.

nynne-bc

Mens vi venter på Sanders

- udspil til ny universitetslov med selveje m.m. bruger parterne lejligheden til at spekulere

UNI-LOV

- Høringsdebat d. 16 maj på Panum Regeringen har ikke penge med, når Videnskabsministeren om kort tid præsenterer et forslag til revision af universitetsloven. Sådan må man fortolke **Hanne Severinsens** (V) udmelding:

”Altså penge: Selvfølgelig kan man altid forestille sig, at penge løser alle problemer. Men man kan også tænke i at være mere ressourcebevidst. Man kan for eksempel – som i den netop overståede sektorforsknings-rapport – finde måder at samarbejde og fusionere på, så man får flere ressourcer og dermed bedre miljøer og forskning. Jeg tror, at der ligger nogle muligheder der”, sagde Severinsen, der var eneste tilstedeværende folketingspolitiker på en høringsdebat om **”Universiteternes fremtid”**. Bemærkningen var kendetegnende for en afventende høringsdebat i det københavnske universitetsmiljø. De 150-200 studerende, tap’ere og vip’ere oplevede ikke nogen af paneldelegerne, der markerede sig med *store og uventede ord* - alt imens alle venter på Videnskabsministerens udspil.

Eksterne ind i advisory boards

Høringsdebatten blev afholdt i skyggen af den interne debat på KU, hvor studenterne i Konsistorium drillede med et forslag om ansatte ledere, som kunne hentes udenfor universiteternes mure. De skulle ansættes på åremål for at skabe dynamik, lød forslaget.

Ved Konsistoriemødet d. 30. april talte parterne sig dog tilrette, så der var enighed om, at rektors papir om en ledelsesreform blev sendt frem, uden at studenterne fremsendte deres eget papir om ansatte ledere. **KU’s fælles udspil om ledelsesreform har således som grundpille valgte ledere, at Konsistorium og ikke en eksternt domineret bestyrelse skal være øverste organ, men at der oprettes et repræsentantskab på øverste niveau i organisationen.**

Det strukturforslag fik indirekte en kommentar med på vejen:

”Hvad angår den eksterne repræsentation i universitetsledelserne, så vil jeg anbefale advisory-boards på institutniveau som skal give input. De skal ikke være det øverste ”bestyrelsesorgan”, for eksterne repræsentanter kan i nogle spørgsmål have personlige interesser, som kolliderer. Og de gode eksterne gider ikke – og har ikke tid til – at sidde med i alle universitetets debatter ...”, sagde **forskningschef Lene Lange** fra det private Novozymes. ”Men at politikere sat-

ser på større eksternt input forudsætter, at politikerne bidrager med flere penge, så universiteterne ikke skal bruge kræfterne på at finde penge til den aktivitet, som samfundet kræver af universitetet”.

KU-rector: Brug for revisorer

”Vi må afvise alle forslag om såkaldt ’liberalisering’. Hanne Severinsen og Venstre taler om universiteter og samfund, hvor det sidste er det samme som industrien! For det er jo ikke noget tilfælde, at Den Danske Bank betaler et professorat på økonomi i bankfinansiering og for eksempel ikke et på sociologi. Det skal ikke være erhvervslivets særinteresser, som styrer universitetet ...”
(Studenterindlæg som høstede dagens største klapsalver)

KU-rector Linda Nielsen advarede politikerne mod, at opfatte universiteter som private virksomheder:

”Universiteter er offentlige vidensvirksomheder, hvor aktiviteterne vil komme i klemme, hvis vi skal bevæge os ind i en risikozone, hvor vi skal tænke i at tjene penge. KU skal således som universitet kanalisere penge hen på de centrale opgaver, undervisning og forskning”, startede hun og fortsatte så:

”Hvis politikerne derimod konstruerer en eller anden form for selveje for at løse universiteternes økonomiske problemer, så skal vi til at lave finurlige regnskaber for at få virksomheden til at hænge sammen. Så ville jeg ikke tage mig en advokat – jeg er selv jurist! – men derimod tre revisorer ...”

Hun sluttede med at opfordre politikerne til at give ”frihed under ansvar”, så skal universiteterne nok forvalte det.

jo

Selveje er ikke selveje

DTU's

Der går rygter om, at videnskabsminister Sander vil foreslå 'selveje' på universiteterne, for så er det selvejende institutioner, og der kan stilles lovkrav om bestyrelser med eksternt flertal. Derfor tumler Videnskabsministeriet med, hvad 'selveje' egentlig skal dække over

UNI-LOV

For at redde selvejemodellen på DTU har politikerne netop bevilget 160 mio. kroner ekstra til institutionen. For politikerne har sagen være så lærerig, at regeringen ikke længere udtaler sig helt så skråsikkert om, at universiteterne skal være selvejende – som det ellers hed sig i regeringsgrundlaget.

Så nu er selveje måske ikke helt det samme selveje:

”Man kan forestille sig forskellige former for selveje. Det behøver ikke nødvendigvis omfatte ejerskab til bygningsmassen. Der skal findes et udgangspunkt, som sætter principperne for, hvad det er fornuftigt, at universiteterne disponerer over og som giver frihed og ansvar”, lød MF **Hanne Severinsens** (V) bestemmelse af, hvad det er for en selveje-ramme, som regeringen arbejder med for tiden, som oplæg til en kommende revision af universitetsloven. Severinsens svarede på et konkret spørgsmål på den høringsdebat om universiteternes fremtid, som DM og Forenede Studenterråd havde arrangeret på KU d. 16. maj.

Den meget åbne ramme, som Severinsen lagde op på høringsdebatten, giver regeringen mulighed for at kalde en ny model for "selveje" – uanset om den betyder bygningsoverdragelse – for derefter at konstatere, at det er lovpligtigt for selvejende institutioner at have bestyrelser med eksternt flertal i toppen.

Model 1: Reelt selveje

Om en institution har totalt selveje kan afgøres ved en vurdering af tre hovedpunkter, ifølge **professor Lennart Lyngge Andersen**:

- tilstedeværelse af egenkapital
- en uafhængig bestyrelse
- sikring af at midlerne ikke kan gå tilbage til stifteren.

Det centrale er dels, at institutionen har en økonomisk uafhængighed, dvs. har en egenkapital og ikke er underlagt afhængighed af fx årlige finanslove og dermed den statslige styring fra år til år.

Model 2: Formelt selveje (DTU-modellen)

Professor Lyngge Andersen konstaterer – formentlig til de flestes overraskelse – at DTU i juridisk/økonomisk forstand ikke er reelt selvejende. DTU fremhæves ellers ofte politisk og i ministerierne som et eksempel på et selvejende universitet og man har endda i lovens forarbejder understreget det selvejende ved at op-

finde et nyt begreb: ”Ægte selvejende institutioner”.

Lyngge Andersen konkluderer: ”... hvad angår DTU må det – trods 2000-lovens mange krumspring – antages, at DTU er forblevet en statsinstitution, og at det på intet tidspunkt har været en selvejende institution. Sagt på en anden måde: navlestrengen er ikke blevet klippet over”.

I økonomisk forstand består DTU's formue kun af egne bygninger, men ikke indtægter fra egen formue – tværtimod har man renteudgifter – og dermed er man reelt stadig fuldstændig underlagt statslig styring fra år til år.

Model 3: Ledelsesmæssigt selveje

Selv om økonomisk og politisk uafhængighed synes at være to sider af samme sag i et reelt selveje, findes der nok en mulig model, som ikke indebærer egentligt ejerskab til bygningsmassen. Det kan konstrueres gennem juridisk status som "selvejende institution", hvilket markeres gennem oprettelse af en bestyrelse med eksternt flertal.

Samtidig kan det politisk indebære intentioner om større frihedsgrader og formel autonomi. Hvorvidt dette dog er reelt i forhold til en statslig kontrol og tilsyn er et åbent spørgsmål, ligesom der kan være økonomiske bindinger i form af de årlige finanslove eller i forhold til andre parter (fx industrien e.a.).

Rektorerne: Kapital med reelt ansvar, tak

Rektorkollegiets formand **Henrik Toft Jensen** vil ikke svare på spørgsmålet, om det er ideologi, hvis ministeriet måske præsenterer en kommende universitetsmodel som "selveje", selv om der reelt ikke er tale om ejerskab til bygningerne. Om selveje siger han blot:

”Jeg har svært ved, at se noget selveje, hvis det ikke indebærer, at universitetet får kapital med reelt ansvar, ejer sine egne bygninger eller lign. Nu kender vi jo ikke den model, som Videnskabsministeren arbejder efter, men man må altså tilbage i historien for at se, hvordan der foregår en omdefinering, hvor fæstebønder kaldes selvejebønder ...”.

Kilde: **Lennart Lyngge Andersen**.
Fra stiftelse til fond (Kbh. 2002)

Regeringen giver nu det selvejende DTU 40 mio. kr. årligt over de næste fire år. Det sker for at forbedre DTU's likviditet, så institutionen kan optage lån ude i byen til at renovere bygninger for.

DTU anmeldte sit problem for et halvt år siden i form af et ønske om årlige merbevillinger startende med 50 mio. kroner. FORSKERforum fortalte om problemet (på aprilnummerets forside), men der kom først politisk skred i sagen, efter at POLITIKEN (i maj) gjorde problemet til en forsidehistorie i begyndelsen.

Medieomtalen gjorde, at sagen blev rejst som samråds sag i Folketingets forskningsudvalg. Ekstrabevillingen kan politisk ses som *hold-kæft- penge*, for med den ekstra donation søger videnskabsminister Sander at købe sig til ro om sit kommende forslag til ny universitetslov, der bl.a. vil foreslå mere eller mindre vidtrækkende former for selveje. Et DTU med økonomiske problemer ville ikke være *et positivt eksempel* til efterfølgelse for andre universiteter.

DTU-rector Lars Pallesen vil ikke kommentere forløbet og ser dog ikke ekstrabevillingen som hold-kæft-penge: ”Det kan jeg ikke udtale mig om. Der var et hængeparti med et teknisk problem, som ikke var løst – og det er det nu”, siger Lars Pallesen.

Han kan dog ikke garantere, at DTU fra nu af er selvkørende, dvs. at der ikke dukker nye tekniske fejl op:

”Nu analyserer vi politikernes tilsagn til bunds, for at kende betingelserne fremover. Man skal så notere, at finanslovens tidshorisont er jo kun fire år – og det er vores bevilling også. Og jeg tror ikke, at nogen forestiller sig, at vores 1,5 mia. kroner's bygningsrenoveringer over ti år kan klares gennem en bevilling på 160 mio. kroner”.

DTU: Teknisk problem med afskrivninger

For DTU's rektor Lars Pallesen har sagen fremstået rimeligt ligetil. DTU-lovens forudsætninger blev nemlig baseret på udgiftsneutralitet. DTU skulle ikke stilles ringere end tidligere i overgangsårene fra statsinstitution til selveje.

Men da alle parter – DTU's top, Forskningsministeriets og Finansministeriets embedsmænd – overså et spørgsmål om afskrivninger, hvor regnskabet for en selvejende institution skal opstilles efter årsregnskabsloven (svarende til a/s-loven). I den bevillingsstyrede model (som statsinstitution via finansloven) blev byggeriet straks afskrevet, mens årsregnskabsloven kræver et driftsregnskab inklusive afskrivninger og en balance

selveje fik 160 millioner ekstra

Rektor Pallesen fik penge til renoveringer, da regeringen blev presset til at finde ekstra hold-kæft penge, så Helge Sander får ro til at præsentere 'selveje' på andre universiteter

med egenkapital. Problemet var derfor, at for at kunne optage lån skulle DTU kunne sandsynliggøre, at den daglige forretning hænger sammen. Og det kunne man ikke.

Nu har rektoren så fået sin første store sejr med særbevillingen (som stiger fra 32,5 til 47,5 mio. kroner årligt i perioden 2003-06).

Placering af ansvar

Det gik tilsyneladende alt for travlt, da DTU-modellen blev konstrueret. Kritikken for håndteringen af selvejemodellen kan rettes mod tidligere departementchef Knud Larsen, tidligere DTU-rector Hans Peter Jensen og tidligere DTU-direktør Anne-Grethe Holmsgaard - samt embedsmænd i Finansministeriet, som var med til at skrue modellen sammen. De navngivne personer er i dag alle ude af systemet som hhv. Risø-kommitteret, direktør i fødevederdirektoratet og MF'er for SF.

Rektor Pallesen - som først tiltrådte vil ikke bedømme om det var dårligt håndværk, at de ansvarlige ikke fik afklaret afskrivningsproblemet?

"Jeg skal ikke give nogle karakterer. Når man prøver en ny konstruktion, så er ikke alt tænkt lige godt igennem ..."

Særbehandling som selvejende

I Videnskabsministeriet har kommitteret **Rudolf Straarup** en anden udlægning end DTU af, hvordan problemet er opstået:

"Den nye ledelse har revurderet byggeplanerne. De har lagt en mere ambitiøs plan end den, der var lagt frem ved overgangen til selvejet. Det er forklaringen

på det opståede finansieringsunderskud. Det anerkender videnskabsministeren og politikerne nu, derfor merbevillingen".

Straarups udlægning om mere ambitiøse byggeplaner - som afvises af rektor Pallesen - kaster fokus på spørgsmålet, om DTU har fået fortrinsbehandling: Var DTU forblevet en statsinstitution er det tvivlsomt, om man var kommet igennem med en ekstrabevilling. DTU havde haft svært ved at synliggøre sit særlige renoveringsbehov - i konkurrence med andre - når finansministeren skulle tage stilling til en særbevilling.

DTU-rectoren: "Alle universiteter har fra tid til anden behov for at blive renoveret, og alle var vist enige om, at DTU stod for tur. Men det er jo ikke til at vide, om politikerne havde bevilget pengene, hvis DTU var fortsat som en statsinstitution?", siger Pallesen. "Men jeg vil gerne afkræfte, at der er tale om en 'ekstraregning' eller at DTU er blevet 'foryldt' eller særligt begunstiget. Der er tale om en teknisk fejl efterfulgt af en ekstrabevilling, som politikerne anerkender tilkommer DTU, fordi det indgik i selveje-aftalen, at økonomien i overgangsperioden skulle være neutral".

DTU undgik den fælles husleje-udligning

Der er endelig et andet problematisk element, som DTU undgik med selvejet, nemlig de nye fælles udligningsregler for lokaleleje mellem universiteterne (SEAS-ordningen). Den havde været meget dyr for DTU, fordi man havde en stor lokalemasse i forhold til de andre universiteter.

Rektorkollegiets formand Henrik Toft

vil heller ikke bruge ord som 'særbehandling':

"Men man må sige, at umiddelbart kunne det se ud, som om det ville have været 'dyrt' for DTU at fortsætte som statsinstitution, både i forhold til SEAS-ordningen og den bygningsmæssige stand. DTU har jo sagt, at den var og er elendig ..."

Rektorerne: Ikke ekstrabevilling til universiteterne

Såvidt videnskabsminister Sander har fremlagt sagen, er det Finansministeren, som betaler. Videnskabsministeriet skal ikke finde pengene inden for ministeriets egne rammer, og formanden for Rektorkollegiet bemærker tørt, at hvis der var et problem, så siges det nu at være løst ved, at Finansministeren betaler. Men Henrik Toft Jensen venter spændt på, hvordan pengene konteres næste år, dvs. om de opføres som merbevilling til universiteterne eller de tages fra universiteterne selv:

"Jeg kan bare konstatere, at det altså ikke er universitetssektoren som sådan, som har fået nye penge ...", siger **Henrik Toft Jensen**.

Han har også bemærket, at det tilsyneladende ikke lykkedes DTU og ministeriet at skrue en selveje-model sammen i december 2000, som var holdbar: "Det peger for mig at se på, at det vil være uforvarsomt at give sig ud i nye selvejekonstruktioner, for der er lavet en tilbundsående undersøgelse af, hvad der gik galt på DTU".

jo

Replik: Humaniora og regeringen

I Forskerforum nr. 155 fremhæver Formanden for Folketingets Forskningsudvalg, Hanne Severinsen (V), hvorledes hun mener at humanistisk forskning er af lige så stor samfundsmæssig relevans som forskningen inden for andre videnskabsgrene. Dette er selvfølgelig en glædelig udmelding, men samtidig lægger hun op til at adskille midler til forskning fra uddannelse af kandidater: "Regeringen har et konkret ønske om yderligere tilførsel af midler til forskningen i de kommende år, men om det betyder yderligere midler til uddannelse af kandidater indenfor humaniora er ikke et faktum." Desværre betyder dette nok ikke at der lægges op til en afskaffelse af det stærkt uhensigtsmæssige STÅ-system. Det virker tydeligt at hensigten er at skære i de humanistiske uddannelser ved hjælp af en legitimering i humanistiske dimittenders arbejdsløshedsprocent. Denne manøvre kan imidlertid ikke retfærdiggøres hvis man ser på det samlede beskæftigelsestal for humanistiske kandidater i stedet for at fokusere på det mindre betydelige tal for arbejdsløse dimittender. Det samlede beskæftigelsestal siger nemlig at 95,8 %

af alle humanistiske kandidater er i job (*Undervisningsministeriets tal: <http://pub.uvm.dk/2000/videre/9.htm>*).

Fra flere sider påpeges det hvorledes humanistisk uddannelse og forskning har en lige så stor samfundsøkonomisk relevans som andre forskningsgrene i et samfund baseret på vidensøkonomi (*se f.eks. interviewet med Lars Qvortrup i Forskerforum nr. 154 eller fremstillingen af folketingshøringen om universiteternes samarbejde med erhvervslivet i Magisterbladet nr. 9 d.å.*). Hvem kunne have forudset at talesprogsanalyse kunne være nyttig i forbindelse med forhandlings-teknik, eller at begrebet om fortællingen kunne være relevant for store virksomheder med henblik på dannelsen af en virksomhedsidentitet? I forlængelse heraf kunne man anføre at et andet kendetegn ved vores nutidige samfund er at det besidder en så høj grad af kompleksitet at der i videre omfang end tidligere findes erhvervsmuligheder for arbejdstagere uden helt specifikke professionsprofiler. Man vil selvsagt fortsat have brug for læger, jurister, osv. men et videnssamfund har behov for uddannelse af kandi-

dater i den størst mulige forskellighed af felter, og med de aktuelle beskæftigelsestal er der ikke meget der taler for en nedskæring af de humanistiske uddannelser specielt.

Sluttelig må man i det hele taget stille spørgsmålstejn ved forestillingen om at man kan forudsige hvilke kandidater samfundet kommer til at få brug for. Denne planøkonomiske illusion blev - som nogle vil huske - allerede anlagt i 80'erne af Bertel Haarder som argument for at opgradere ingeniøruddannelserne voldsomt. Resultatet blev at der blev produceret mange flere ingeniører end der var marked til, med en deraf følgende arbejdsløshed blandt akademi- og civilingeniører (uddannelser som i øvrigt er meget mere bekostelige end de humanistiske). Det er meget svært at vide *hvor* guldæggene vil blive lagt, men der er intet der taler for at det ikke *også* kan være på humaniora.

Adjunkt Julio Hans Casado Jensen,
Romansk Institut, KU

Replik: Humaniora og regeringen

Det er glædeligt, at Hanne Severinsen i FORSKERforum 155, maj 2002, er enig med mig i, at egyptologi er et dårligt valgt eksempel, hvis man skal have et dækkende billede af humaniora. At hun samtidig siger, at det "var bare et eksempel intervieweren lagde mig i munden" må være en sag mellem hende og intervieweren, det skal jeg ikke blande mig i. Det glæder mig også, at Hanne Severinsen anerkender vigtigheden af en mangfoldighed af fag og forskningsområder på humaniora.

Til gengæld ærgrer hendes beskrivelse af arbejdsmarkedet for humanistiske kandidater mig frygteligt. Den virkelighed, hun beskriver, svarer til den, jeg også omtalte: De nydannede har problemer med at komme ind på arbejdsmarkedet, til gengæld er der ikke den store arbejdsløshed blandt humaniorakandidater generelt. Desværre fokuserer Hanne Severinsen udelukkende på arbejdsløsheden blandt dimittender og overser den anden del af billedet, at kandidaterne i løbet af et år til halvandet stort set får arbejde, og at de humanistiske fag altså nok uddanner til et vist besvær i forhold til arbejdsmarkedet, men ikke til arbejdsløshed. Jeg er enig med Hanne Severinsen i, at vi må "kigge på samfundets behov og så prioritere ud fra disse" (skønt vi måske ikke er helt enige om, hvad samfundets behov er), men jeg ser ikke, hvorfor det skulle betyde en nedprioritering af humaniora, når vores kandidater nu stort set kommer i arbejde, selv hvis det tager lidt tid. Det er et forkert sted at spare, men det er et

rigtigt sted at sætte ind, hvis man vil have gavn af den uudnyttede ressource, der pt. ligger i nyudklækkede kandidaters første tid på arbejdsmarkedet.

En anden ting er så, at der i hvert fald er et sted, hvor humaniora er overbefolket, og det er på universitetet. Ligesom det er tilfældet med naturvidenskaberne, har STÅ-systemet også fanget os i en fælde. Deres krise er blevet forværret, fordi deres finansieringsgrundlag blev ramt i samme takt som deres studentermasse blev reduceret, hvad der resulterede i en ond cirkel. Os har systemet ramt med det modsatte problem: Da man ikke vil give os ekstra midler, har vores succes blandt de unge betydet, at vi har fået en hoben ekstra studerende uden at få penge at undervise dem for, fordi bevillingen per studerende er jævnt faldende. Fortsætter udviklingen mange år endnu, ender vi med at måtte betale penge for at have studerende. Betragtes som styringsmiddel er STÅ-systemet et effektivt redskab til at sikre, 1) at det politisk set er nemt at skære ned på universiteterne, 2) at problemer med rekrutteringen af studerende automatisk forværres, og 3) at det faglige niveau sænkes, og ukvalificerede kandidater får lov at bestå. Hvad den siddende regering vil gøre ved det, er nok så interessant. Det kan umuligt være i overensstemmelse med "samfundets behov" at kvæle universitetet og få dårligere kandidater.

Adjunkt Sune Auken, KU-Nordisk

FORSKERforum ikke længere sortlistet

Nu kan FORSKERforum igen få lov til at tale med forskningsrådenes formænd pr. telefon. Det er Videnskabsministeriet, som udtrykkelig har pålagt Forskningsstyrelsens chef, Jens Morten Hansen, at han ikke måtte henstille / anbefale styrelsens medarbejdere og forskningsrådenes formænd, at de kun skulle kommunikere med FORSKERforum pr. mail og ikke pr. telefon.

Styrelseschefens initiativ udsprang af utilfredshed med FORSKERforums dækning af et par sager, som handlede om habilitetsproblemer og forvaltningsfejl i rådssystemet (*fx historien "Halvkorrump rådssystem (juni 2000) med omtale af konkurrencen om en forskerskole inden for velfærdspolitik, hvor Aalborg og København var konkurrenter*).

FORSKERforum klagede over styrelseschefens "sortlistning" i april 2001. Et år efter foreligger så en afgørelse, der pålægger Jens Morten Hansen at overholde forvaltningsloven og offentlighedsloven. Han var "gået for langt i forhold til gældende ret", som ministeriets jurister udtrykker det.

Jens Morten Hansen har - *telefonisk* - bekræftet, at han har orienteret styrelsens medarbejdere og forskningsrådenes formænd om pålægget. Så nu kan FORSKERforum forhåbentlig igen indhente informationer og interviews pr. telefon ...

jo

Er Tøfting in'tuel?

I juni overfaldes vi af fodbold-VM, og lektor Frederik Stjernfelt fra KU-litteraturvidenskab er på banen med en fodboldbog med skønlitterære og in'tuelle bidrag.

FORSKERforum fangede en travl Stjernfelt og bad ham besvare nogle *anti-spørgsmål* med skud fra hoften

1. 'Fodbold er verdens vigtigste biting', har en eller anden klog mand sagt. Mente han i virkeligheden ikke, at fodbold er hovedsagen?

"Nej, det er ikke hovedsagen, men ellers er citatet da meget godt sagt. Hvad der så er hovedsagen, kan man jo ikke lige svare på.

Der er i øvrigt en anden, som har sagt noget lignende: 'Det er ikke rigtigt, at fodbold er et spørgsmål om liv og død. Det er langt vigtigere' ..."

2. Hvordan kan fodbold være intu'elt, det foregår jo med benene og ikke med hovedet?

"Ja, det er sågu da så rigtigt. Molekyler tænker jo heller ikke selv! Men altmuligt kan altså være in'tuelt, kan blive genstand for tale. Nogen gange kommer der endda noget sjovt ud af det ..."

3. Hvordan kan man skrive en bog om fodbold, når fodboldspillerne selv er analfabeter. Fornylig udtalte landsholdsspilleren Peter Løvenkrands for eksempel frejdigt, at han aldrig læser bøger – og ikke har gjort det siden han blev tvunget til det i folkeskolen.

"Hvorfor skulle han da også det? Han skal da bare passe sit job som fodboldspiller.

Som vi skriver i bogen: Brødrene Bohr havde det, men det er sjældent, at en person har stort talent både i hovedet og i benene! Men har man noget et af stederne, så er man jo meget godt med, ikke?"

4. Hvad intu'elt er der for eksempel ved det danske holds vigtigste spiller, Stig Tøfting?

"Ha, ha - ingenting. Jeg ved jo ikke så meget om ham, andet end fra dagspressen: at han ville lave cafe i en lille jysk provinsby og blev uenig med byrådet, at han kaldes "plæneklipperen" fordi hans takklinger tager det hele med. Og så har han en rocker som sin bedste ven.

Nu siger jeg uden videre, at der ikke er noget intu'elt ved Tøfting: Måske er jeg blodig uretfærdig, at han har dybder, som vi ikke kender. Men hvis ikke, so-what, så længe han spiller sin rolle og fungerer med holdet".

5. Fodbold er en drengeskole for dårlige undskyldninger, når de har tabt: Bolden er rund, banen er glat, dommeren er dum, de andre havde alt heldet ...

"Det har da helt rigtigt. Vi kender dem alle, der burde udgives en katekismus med fodbold-undskyldninger. Det er da et sted, hvor der udfoldes stor in'tuel opfindsomhed. Det er en af de store åndspræstationer at forklare nederlag. Måske er det her fodboldens største in'tuelle præstationer udøves?"

6. Fodbold er 22 voksne mænd, som halser rundt efter een oppustet svineblære. Hvorfor giver man dem ikke bare en hver?

"Og tyskerne vinder ..., svarede den mytologiske topscorer, Gary Lineker, som sparkede de allermost afgørende bolde ind i kassen for England, som alligevel altid tabte til Tyskland.

Men angående det med en bold hver: Mine børn kommer hjem fra skole og fortæller, at læreren siger, at de skal spille med fire bolde – og at det ikke er sjovt. Så siger jeg også til børnene, at de har ret, at læreren er åndssvag og skal tage de tre bolde væk ..."

7. Årh, lad nu være med alt det fis: Fodbold er bare en dum svineblære og kan ikke gøres til genstand for intu'el snak. Det er bare klassens tykke dreng – som altid blev valgt sidst - der nu er kommet i middelalderkrisen og revancherer sig ved at påstå, at fodbold foregår inde i hovedet?.

"Det gælder altså ikke mig! Jeg har ganske vist fået vom, men det havde jeg ikke som dreng, hvor jeg var radmager. Jeg spillede altid wing, løb hurtigt fremad og øste bolde ind. Så stod jeg og pustede ud derude på fløjen. Det var jo hårdt for en tiårig, jeg husker, at banen var meget stor. Måske det har indflydelse på min oplevelse af fodbold i dag?"

8. Er fodbold ikke bare det sidste kit til at holde en provinsiel nation sammen: Tænk bare på, at det hedder sig, at VI vinder - selv om det det danske hold faktisk består af spillere, der er professionelle hos klubber i udlandet?

"Jo, men det er da en civiliseret måde at udtrykke sine nationale følelser på: en gavnlig måde at komme af med passioner, bedre end at føre krig. Det er ikke udtryk for en 'eksistensiel mangel', at vi går så meget op i fodbold – det er udtryk for overskud".

9. Og sidst: Hvordan går det så DAN-MARK?

"Vi har et godt hold, vi vinder en, spiller en uafgjort og taber en i den indledende runde. Man kan ikke forudsige, om det bliver på fedtspil eller på underholdende fodbold. Så går vi videre til mellemrunden på målscoren;. Og der stopper festen, fordi vi møder Argentina.

Men man ved jo aldrig: Bolden er rund og alt det der ..."

jø

FREDERIK STJERNFELT / Peter Christensen har netop udgivet antologien: *FODBOLD – forfattere om fænomenet fodbold* (Gyldendal, maj 2002)

Kvindedominans

Folketingets Forskningsudvalg er helt domineret af kvinder. Betyder det, at forskningspolitik er et blødt, lavt prioriteret politikområde, fordi mændene hellere vil sidde tæt på magten i Finansudvalget og Skatteudvalget?

7 kvinder og 1 mand: Hanne Severinsen (V, ikke på foto), Gitte Lillelund Bech (V), Lene Jensen (S), Jette Jespersen (DF), Anne Grete Holmsgaard (SF), Margrethe Vestager (RV), Pernille Rosenkranz-Theil (EL) samt Ole M. Nielsen (KRF).

De mandlige politikere i Folketinget havde tilsyneladende vigtigere ting at tage sig til end at deltage i Teknologirådets høring om universiteter og forskning d. 29. april. Det faldt i øjnene, at der sad syv kvinder – inklusive forskningsudvalgets formand Hanne Severinsen (V) – i panelet og kun en enkelt mand. Det gjorde det ikke mindre påfaldende, at den ene mand kom fra et af Folketingets mindre partier (Kristeligt Folkeparti). Og han blev tilmed placeret ensomt ude på den ene fløj.

Men den skæve sammensætning af panelet var ikke tilfældig, for i Folketingets Forskningsudvalg er der **kun 5 mænd ud af de 17 medlemmer**. Til sammenligning har Uddannelsesudvalget en sammensætning med 7/17.

Kvindedominansen er den omvendte verden af de tunge udvalg, fx Arbejdsmarkedsudvalget, Finansudvalget eller Skatteudvalget, hvor 12/17 af udvalgene udgøres af mænd. (Det mest skæve udvalg er Forsvarsudvalget, som kun består af mænd!)

”Det er rigtigt nok sådan, at mænd og kvinders politiske prioriteringer er forskellige. Formuleret lidt firkantet kan det dog se ud som om mænd bliver på de traditionelle områder – ’industri-samfundets’ – mens kvinderne prioriterer velfærdssamfundet og videnssamfundet”, forklarer lektor og kønsforsker Ann-Dorte Christensen fra Aalborg Universitet.

Kønsforsker: ’Blødt’/’hårdt’ er traditionstænkning

Betyder den ulige sammensætning, at forskningspolitik er et blødt, mindre tungt politikfelt i Folketinget?

”Spørgsmålets bagvedliggende præmis om, hvad der er blødt eller hårdt politikområde, er traditionel, for udvalgsstrukturen afspejler for eksempel ikke, hvordan samfundspengene bruges. Og der sidder jo mange kvinder i de udgiftstunge udvalg – sundhedsudvalget og socialudvalget – som netop er centrale for, hvordan velfærdssamfundet udvikles ...”

Men er netop sundheds- og socialudvalgene ikke områder, der tilhører privatsfæren og dermed overlades til kvinderne?

”En sådan opdeling er også udtryk for traditionel tænkning, men gælder ikke i et moderne velfærds- og videns-samfund. Social- og

sundhedsspørgsmål er netop ikke længere et privat område, men et centralt offentligt område, som er vigtigt for samfundspolitikken. Det kan bl.a. ses på, hvor mange ressourcer, der er bundet til disse områder. Nogle kvinder mener, det er vigtige områder. Og i forlængelse heraf kan det umiddelbart fortolkes positivt, at kvinderne prioriterer Forskningsudvalget, fordi det er centralt for udviklingen af videns- og velfærdssamfundet”.

Så må det vel også være et positivt udtryk for mænds prioriteringer, når de prioriterer - og dominerer - udvalgene vedrørende arbejdsmarked, finanser og skat?

”Så enkelt er det ikke. Spørgsmålet om sammensætningen skal nok også ses i sammenhæng med en politisk magtkampen om udvalgsposterne i Folketinget, og her er der givetvis stadigvæk internt i partierne nogle traditionelle præmisser om de nævnte udvalgs status. Men det afspejler nødvendigvis ikke magten over, hvordan pengene bruges”.

Severinsen: Højprofilerede kvinder i Forskningsudvalget

Formanden – *forkvinden* – for Folketingets Forskningsudvalg Hanne Severinsen (V) ser også kvindedominansen som positivt udtryk for kvinders særlige interesse i forskningsområdet. Og når mændene ikke deltog i høringen var det ikke udtryk for, at mændene har vigtigere ting at give sig til:

”Man skal da bemærke, at videnskabsministeren er en mand! Og kønsprofilen er ikke udtryk for, at forskning er et lavprioriteret område i Folketinget, for der er jo højprofilerede personer som Margrethe Vestager og Anne Grete Holmsgaard m.fl. i udvalget”.

Men er det ikke urimeligt at klandre universiteterne for at være mandsdominerede, når Folketingets Forskningsudvalg omvendt er kvindedomineret?

”I stedet for at få det til at handle om lavprioritering, kunne man jo vælge at sige, at det er en positiv prioritering fra nogle kvinder, at de gerne vil arbejde med forskningen. Og som sagt: Det er et udvalg med højprofilerede kvinder ...”